

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2024/11-12 szám

Tartalom

Villám

- [Ráncfelvarrás](#)

Emlékezet

- [Krúdy Gyula: Szegények naptára](#)
- [Diogenészi levél Kutya \(másképpen Nagy\) Sándornak](#)
- [Dull Ernő: Nyolcvan éve történt](#)
- [Ballai László: A meg nem gondolt gondolat VI.](#)
- [Udvarhelyi András: Szenes Hanna, az öntudatra ébredt ember példája I.](#)
- [Udvarhelyi András: Nyílt levél Táncsics Mihálynak](#)
- [Kérdések a nemzeti konzultációhoz](#)
- [Nándi Mihály: Triumphus Minimini](#)

Déliab

- [Radnóti Miklós: Erőltetett menet](#)
- [Radnóti Miklós: Levél a hitveshez](#)
- [Krúdy Gyula: Ábránd a hajóhoz](#)
- [Földeák Iván: Külvárosi kiáltás](#)
- [Bakó Endre: Az irodalmi rangú levél](#)
- [Stancsics Erzsébet: Földek](#)
- [Jahoda Sándor: Csirkepaprikás hangulat](#)
- [Jahoda Sándor: A beszélő](#)
- [Barna Róbert: Iróniában élek](#)
- [Köves István: Szerelmünk csillaga](#)
- [Köves István: Sarki fény blues](#)

Húrok

- [Dull Ernő: Kulturális forradalom, védjegy: „Dohnányi”](#)
- [Nándi Mihály: Trabant](#)

Villám

Ráncfelvarrás

Sokan dicsérték már elektronikus folyóiratunkat, „ez egész jó újság lett”, „szükség van rá”, vagy „magas színvonalú írásokat tartalmazó orgánium”, de azt is megkérdezik, miért nem változtatunk egy kicsit az arculaton, tesszük azt barátságosabbá? Miért tennénk, ha egyszer megfelelünk az elismeréseknek lapunk színvonala tekintetében? És mi okunk volna arra, amikor a *Marczius Tizenötödike* megalapítása, a magyar sajtószabadság 2010. októberi eltiprása óta rohamléptekben folyik hazánk társadalmának lezüllesztése? A nép – talán mert nincs is nép, csak mediatizált emberek tömege – nem tudta ledobni nyakáról a diktatúra igáját, pedig három választáson is megtehetette volna azt, válaszul a miniszterelnök, mellesleg az Európai Unió soros elnöke, az Osztrák Szabadságpárt elnökével ír alá közös paktumot, nyíltan vállalva – nem keresztény, nem konzervatív – neonáci politikai vonalvezetését. Nézzen csak ránk fekete háttérű oldalunkról továbbra is vádlón Petőfi Sándor tekintete, és mindenki, aki magyar, szégyenében lesüti a szemét.

A szerkesztők

Emlékezet

Krúdy Gyula: Szegények naptára

A delet jelentő mozsárlövés a borult égboltozat alatt szomorkodó óbudai kis utcákban háromszorosan is visszhangzik, gondoskodnak erről a budai hegyek, de itt sem ülnek mindenütt terített asztalhoz e felhívásra. Az újpesti partokon elbődülnek a gyári kürtök, mintha az óriási kémények maguk adnák ez ősvilági hangot, de nem bizonyos, hogy főztek valamit ekkorára a Dunáig húzódó kopott kis házikókban. A körutakon meggyorsítják a járókelők lépteiket, amikor a XII-es numerushoz emelkedik az órások kirakatában a mutató (mert a mellényzsebekben már

nem járnak pontosan az órák), a másvilágiasan szomorú nyugdíjasok, akik a hosszú életen át kibütykösödött lábaikat azzal a mesével csalják el reggelenként otthonról, hogy az egykori délelőtti, egészségügyi sétára indulnak, holott verejtékezve loholnak munka és kereset után: a harangszóra elgondolják, hogy szép ifjúságukban ilyenkor hintettek sót és paprikát a kenyérszeletre amíg a levest várták (mert valamikor mindenki ebédelt Magyarországon, aki dolgozott). A legrongyosabb cipők és nagyidőben látott télikabátok kezdenek sietni valamely ismeretlen cél felé (ahol talán már merik a többféle húsból főtt „erőlevest”), az irodák fényes könyökű hivatalnokai a harangszóra hazagondolnak, a reggel megcsókolt könnyes szemű asszonyra, a sápadtan ébredő gyermekre, aki álmában megéhezett a másvilági traktától (a gyermekek Pesten évek óta ennivalóval álmodnak).

*

Új esztendőkor minden házban felnyitották a friss kalendáriumot, hurkot kötöttek a szegletére, amelynél fogva az ablak zárójára akasztották. A jó kalendáriumokban benne volt az is, hogy mit kell ebédelni és vacsorázni az esztendő egyes napjain. Jó asszonyok állították össze az étrendeket, hogy a tapasztalatlan, fiatalabb nők kiismerjék magukat a reggeli aggodalmas gondolatokban, mikor a mindennapi sütni- és főznivalókon tanakodnak. („Akkoriban” nem gondoltak mindig szerelemre a nők, hiába fogták rájuk a költők.)

A mai napra, az esztendő végnapjára a régi, jó asszonyok húslevest májgombóccal javasolnak ebédelésre. A leveshúshoz nem árt egy kis paradicsommártás, valamint burgonya. A „középosztály” megengedheti magának, hogy a karácsony estéjére főzött töltött káposztát felmelegítse, de előbb tejfellel bőven felöntse. Miután estére úgyszólván nagyobb vacsora lesz a szokottnál: tésztafélének elegendő egy kis tepertős pogácsa, amely ugyancsak maradéknak tekinthető az elmúlt ünnepnapokból. A szilveszteri vacsora ugyancsak bőséges megbeszélést jelentett e régi szép kalendáriumokban, amelyek mindig csak jóval és egészséggel kedveskedtek a magyaroknak, de erről a vacsoráról inkább hallgatok; a „Rézi néni” nem térnek vissza a temetőkből, hogy szemrehányásokat tegyenek unokáiknak a hibákért.

*

De a „szegények naptárát” még mindig hiába keressük a pesti piacon, holott itt már minden ember tudja előre, hogy mit fog ebédelni. Éppen az volt kedves a régi kalendáriumokban, hogy olyasmit tárt elénk kerek, nyomtatott betűkben, amit mindnyájan tudunk, de jólesett azt könyvből is elolvasni.

Még mindig nincs naptár, amely megírja, hogy mit kell ebédelni Pesten, nincs utasítása a naptárszerkesztőnek, hogy: mit csináljunk, ha több nap óta nem ettünk, nem mond jó tanácsot, hogy: mikor kezdjük a fűtést, és mikor hagyjuk abba, tájékozatlanok vagyunk az évszakhoz illő ruházatkodásban, a pipások hiába törik a fejüket, hogy milyen dohányt szívjanak, a sörözők: hol kapják a legolcsóbb és legjobb sört, a mulatságkedvelők: hol lehet pénz nélkül nevetni, a jegyesek: hol vehetik a legszolidabb szilveszteri ajándékot, a betegek: hol találnak jó egészséget, a ruhátlanok: hol öltözködhetnek, a hontalanok: merre találnak fedelet, a világból kizártak és visszavonultak: meglegedést és visszatérést, az öngyilkosok: kellő örvényt a híd karfája alatt, a

szorgalmas polgárok: végrendelkezni való vagyont, az ifjak: jövőt, az öregek: olcsó temetést, a babonások: jó jeleket, a házastársak: sok gyermeket, az ínyesek: szilveszteri malacot, az írók: olvasókat, a katonák: szép szeretőket, a boltos: víg vevőket, a szegény: jószíveket... Még mindig nincs naptára a koldusok országának, Magyarországnak, amelyben meglássuk valódi arculatunkat.

Diogenészi levél Kutya (másképpen Nagy) Sándornak

Amit Dionüsziosz és Perdikkasz szemére vetettem, azt előtted sem hallgathatom el, vagyishogy ti azt hiszitek, az uralkodás nem egyéb, mint küzdelem az emberekkel. Pedig egyáltalán nem. E nézet esztelenség, teljességgel ellentmond azokéval, akik tudnak bánni a néppel és a közjó érdekében cselekszenek. Azért hát, ahelyett, hogy folytatnád esztelen cselekedeteidet, bízd magad arra az emberre, aki orvosként szeretne kigyógyítani téveszméidből. Mert egyre csak azt keresed, hogy sújthatnád valami bajjal az embereket, és jót cselekedni még akkor sem tudnál, ha megerőltetnéd magad. Az uralkodás és a sok ember feletti hatalom ugyanis gyökeresen különbözik attól, hogy valaki néhány elvetemült cimborájával egyetemben rablónak váljék. Mert ilyesmit nemcsak hogy egy tisztességes pára nem tenne meg, de még a farkas sem, pedig annál nincs gonoszabb és kegyetlenebb állat – lásd, te a farkast is felülmúlod. Mert az beéri a maga gonoszságával, de te a leggyalázatosabb gazembereknek még jutalmat adsz, szabadságot és módot a bűntettekre s te magad is vétkezel velük, sőt, igyekszel felülmúlni őket. Térj észre, ember, s indulj el végre a jó úton! Mi végre vagy e földön? Hová igyekszel ily roppant igyekezettel? Azt csak nem gondolhatod, hogy gyalázatos tetteid miatt jónak fognak tartani. Ha nem válsz jobbá és nem gondolkodsz el magadon, mi egyéb érhet, mint baj, félelem és roppant veszedelmek? Bár alig foghatom fel, mint érhetne még nagyobb veszedelem annál, mint amiben már vergődsz. Melyik hamis ember nincs veszedelemben? Melyik istentelen dölyfös nem érzi rosszul magát távol a jók társaságától? Te a magad szertelenségeit véled életnek, ezért nem habozol a halál veszedelmét elvállalni. Nem érzed, hogy a „társak” szövök ellened a leggonoszabb ármányokat, s így lesz gazságokat elkövetni sok ember kiváltsága, aki mind mögéd bújik a felelősség elől? Nem is tudsz élni tisztességes emberek között, s a legnagyobb bajokat leszel kénytelen eltúrní, s már most is cudarul állsz. Semmi biztosítékod nincsen a jövőre, a bajok könnyen a közeledbe férkőznek. Nézd, hogy áll a dolog a betegségekkel: a bástya nem véd meg a láztól, a hadsereg a kiütéstől, mint ahogy az sem eshet meg, hogy egy zsarnoknak ugyanaz a betegsége legyen, mint egy szegény embernek. Mit mást jelent tehát az, hogy testi épséged védelmére is öröket állítasz, mint hogy tudatlanságodban nem látod, a strázsa dacára is a legnagyobb veszélyben forogsz. Vagy azt hiszed, nem abból erednek az emberi bajok, hogy a legtöbben nem tudják, mit kell tenniük? Te is töről metszett zsarnok vagy, lényegében még a csecsemőnél sem okosabb. Ne halogasd tovább tisztet betöltését, ha jót akarsz magadnak. Mivel erre magadtól nem leszel képes, szívesen küldök tanítódul egyet az athéni bírúk közül, akiknek mindennapos foglalatossága a gazságok büntetése. Ők méltán érzik magukat bizonyos magasságban, és hiszik, hogy másokat is

rábírhatnak a rossz cselekedetek és a bajok elkerülésére. Jó egészséget és egyéb szerencsét addig nem kívánhatok, míg ilyen vagy és a magadfajtaival élsz együtt.

Dull Ernő: Nyolcvan éve történt

1944 január 12-én Barcza György volt londoni követen keresztül megérkezett az angol kormány üzenete: ha Magyarország fegyveresen szembeszáll a Vörös Hadsereggel, a németekkel azonos elbánásban részesül.

Január 27-én a Vörös Hadsereg felszabadította Leningrádot.

Február 11-én Nagykállói Kállay Miklós miniszterelnök fogadta Bajcsy-Zsilinszky Endrét, Tombor Jenőt és Barankovics Istvánt, akik bíralták a kormányt a jobboldalnak tett engedményekért, nevezetesen a Békepárt négy tagjának kommunista szervezkedés címén történt kivégzéséért. Bajcsy-Zsilinszky figyelmeztette a miniszterelnököt a német megszállás veszélyére.

Március 4-én a Vörös Hadsereg megindította a támadást, hogy Ukrajna teljes területéről kiverje a nácikat.

Március 17-én az ellenzéki pártok képviselői újfent figyelmeztették Kállayt a német megszállás veszélyére, és felajánlották pártjaik támogatását az ellenálláshoz.

Március 18-án Adolf Hitler vezér és kancellár a Klessheimbe rendelt Horthy Miklós kormányzót arra akarta rábírni, járuljon hozzá a német csapatok bevonulásához. A magyar történelem döntő pillanatában Horthy ezt felháborodva utasította vissza, mégsem mondott le, sőt vállalta, hogy hitlerista bábkormányt nevezzen ki, majd vezérkari főnökén keresztül parancsba adta a Magyar Királyi Honvédségnek, hogy barátként fogadják a nácikat. Magyarország ezzel elveszítette nemzeti szuverenitását.

Március 19-én, a bevonuláskor a Békepárt fegyveres ellenállásra való felhívása visszhang nélkül maradt. A németeket egyetlen ember fogadta fegyverrel: Bajcsy-Zsilinszky Endre.

Hitler Edmund Veesenmayert nevezte ki Magyarország teljhatalmú birodalmi biztosává. A Belügyminisztérium a megszállókkal együttműködve megkezdte a baloldali és ellenzéki politikusok tömeges letartóztatását. (Április végéig mintegy 3000 személyt vettek őrizetbe.)

Március 22-én Horthy Sztójay Döme altábornagyot, a berlini magyar követet nevezte ki miniszterelnökké, kormánya csupa szélsőjobboldali politikusból állt.

Március 28-án a belügyminiszter betiltotta a Szociáldemokrata Pártot, a Független Kisgazdapártot és a Parasztszövetséget; a szakszervezetek élére pedig kormánybiztost nevezett ki. A Vörös Hadsereg I. Ukrán Frontjának egységei a Kárpátok közvetlen előterébe jutottak.

Március 29-én közzétették az 1200, 1210, 1220, 1230 és 1240/1944. számú

kormányrendeleteket, elrendelték, hogy a zsidók megkülönböztető sárga csillagot viseljenek, nem foglalkoztathattak nem zsidó háztartási alkalmazottat; többé nem tolthettek be állami hivatalt, nem folytathattak orvosi vagy ügyvédi praxist, nem taníthattak, nem léphettek fel színpadon, nem állhattak a filmfelfevő elé, eltiltották őket az újságírástól. (Az intézkedések, különösen vidéken katasztrofális következményekkel jártak.) A zsidók nem járhattak szórakozóhelyekre, csökkentették a fejadagjukat, és „faji tulajdonságaik” vizsgálatára kutatóintézetet állítottak fel. Mind e borzalom csupán a „végső megoldás” előjátéka volt, amelyet Adolf Eichmann Judenkommandója irányított a magyar belügyminisztérium és csendőrség készséges támogatásával.

Az 1310/1944. számú kormányrendelet értelmében tilos lett a külföldi rádióadások vétele, a tilalmat megszegőkre 6 hónapig tartó elzárást róhattak ki.

Április 1-én a honvédelmi miniszter elrendelte a katonai szolgálatra alkalmatlan 1920–1923. között született férfiak közérdekű munkaszolgálatra való behívását.

Április 3-án az angol Királyi Légierő megkezdte Budapest bombázását.

Április 15-én A belügyminiszter feloszlatta a Független Magyar Szocialista Pártot, a Független Magyar Polgári Pártot, a Polgári Szabadságpártot, a Nemzeti Tábor–Magyar Szociális Népmozgalom szervezetet.

A Békepárt megbízásából Kádár János Jugoszláviába indult, hogy kapcsolatot teremtsen a partizánokkal. (Útközben mint katonaszökevényt elfogták és börtönbe zárták; majd 1944 novemberében sikerül megszöknie.)

Április 17-én az I. magyar hadsereg támadást indított a Dnyeszter és a Prut között. (A több mint 1500 ember életét követelő akció egy hónap alatt összeomlott.)

Április 26-án közzétették az 1610/1944. számú kormányrendeletet, amely kimondta a kényszerlakhely kijelölésével összeköltöztetett zsidók lakásának igénybevételét.

Április 29-én a 10 750/1944. számú kormányrendelet értelmében bevezették a teljes sajtócenzúrát.

Május 15-én megkezdődött a zsidónak nyilvánított személyek gettóba gyűjtése és németországi megsemmisítő táborokba szállítása, a főváros kivételével Magyarország egész területén (a visszacsatolt területeken is, amelyek zsidó lakossága korábban osztozott a magyarokkal a kisebbségi sorsban).

Június 6-án amerikai és angol csapatok partra szálltak Normandiában.

Június 15-én Kolosváry-Borcsa Mihály kormánybiztos újságírók jelenlétében jelképesen megkezdte az addig begyűjtött 447627 kötet „zsidó könyv” megsemmisítését.

Június 14–24 között megtörtént a budapesti zsidók első összeköltöztetése.

Június 21-én a minisztertanács jóváhagyta a rendőrség és a csendőrség egybeolvasztását, és katonai szervezetté való nyilvánítását.

Július 2-án súlyos légitámadás érte a fővárost, Győrt, Szolnokot és Komáromot.

Július 5-én felfüggesztették a zsidók további deportálását, július 6-ig azonban már 139 szerelvényel 410 233 zsidónak minősített magyar állampolgárt küldött a biztos halálba saját

kormány.

Augusztus 23-án a Vörös Hadsereg áttörte a német–román állásokat Iaşinál. Románia fegyverszünetet kért.

Augusztus 25-én Charles De Gaulle tábornok a francia csapatok élén bevonult Párizsba.

Románia hadat üzent Németországnak. A frontvonalak megnyitása komoly stratégiai előnyhöz juttatta a Vörös Hadsereget. Ha a kínálkozó alkalommal élve a honvédség alakulatai is a nácik ellen fordulnak, alighanem előbb véget ér a háború, milliók életét lehetett volna megkímélni, és nem utolsó sorban javul Magyarország tárgyalási pozíciója a szövetségesekkel szemben. Horthy azonban úgy vélte, elegendő a kormányból eltávolítani a szélsőjobbaldali elemeket, és augusztus 29-én Lakatos Géza vezérezredest nevezte ki miniszterelnökké.

Megindult a szlovák nemzeti felkelés.

Augusztus 31-én Bukarestből kiverték a német csapatokat.

Szeptember 3-án az angol csapatok bevonultak Brüsszelbe.

Szeptember 5-én a 2. magyar hadsereg megindult Dél-Erdély elfoglalására, ám akciója a Marostól délre elakadt.

Szeptember 6-án a 2. Ukrán Front csapatai Havasalföldről megindultak Dél-Erdélybe és a Székelyföldre.

Szeptember 8-án a németek megkezdték a légicsapásokat London ellen a V-2 rakétákkal.

Szeptember 10-én a koronatanácson Horthy végre bejelentette elhatározását, miszerint fegyverszünetet köt a Szovjetunióval.

Bulgária hadat üzent Németországnak.

Finnország fegyverszünetet kért a Szovjetuniótól.

Szeptember 11-én az amerikai hadsereg Triernél elérte a német határt.

Szeptember 12-én Románia fegyverszünetet kötött a Szovjetunióval Moszkvában, amely kimondta a bécsi döntés érvénytelenségét, és Romániának ígerte Erdélyt vagy annak nagyobb részét.

A 2. magyar hadsereg 3 hétig tartotta állásait a szovjet és a román hadsereg ellen, a 3. magyar hadsereg pedig két támadást indított Arad irányába, amely azonban Temesvár térségében elakadt.

Szeptember 14-én megindult a 4. Ukrán Front támadása az észak-keleti Kárpátokban kiépített Árpád-vonal ellen.

Szeptember közepén a honvédség megkezdte a Székelyföld kiürítését. (Mintegy 300 ezer embert kényszerítettek lakóhelye elhagyására.)

Szeptember 23-án a Vörös Hadsereg alakulatai Dombegyház, Battonya (Békés vm.) és Csanádpalota (Csongrád vm.) térségében átlépték a magyar–román határt.

Szeptember 26-án a Vörös Hadsereg bevonult Makó városába.

Szeptember 28-án (a kritikus helyzetben Horthy elhatározását követően tehát 18 nap késlekedéssel) Faragho Gábor vezérezredest vezetésével háromtagú küldöttség indult Moszkvába,

hogy a kormányzó megbízásából fegyverszüneti tárgyalásokat kezdjen a szovjet kormánnyal, ugyanekkor kormányrendelettel kihirdették, hogy minden közelharcban elpusztított szovjet páncélosért 5 hold föld jutalom jár.

Október 6-án a 2. Ukrán Front csapatai megkezdték a hadműveletet Észak-Erdély és a Tiszántúl elfoglalására. Arad térségében megsemmisült a 3. magyar hadsereg.

Budapesten a Marót-csoport partizánjai felrobbantották Gömbös Gyula szobrát. (Hazánkban azonban csak néhány elszigetelt, hősi akcióról lehetett hírt adni, a nyugat-európai földalatti mozgalmakéhoz vagy a jugoszláv, a lengyel és a szovjet partizánszervezetekéhez fogható ellenállás nem bontakozott ki.)

Október 8-án Molotov szovjet külügyminiszter – a nyugati nagyhatalmak egyetértésével – Moszkvában átnyújtotta az előzetes fegyverszüneti feltételeket a magyar küldöttségnek. Főbb pontjai: Magyarország kiürít minden 1937. december 31. után megszerzett területet, beszünteti a hadműveleteket a szovjet csapatokkal szemben és hadat üzen Németországnak.

A 2. Ukrán Front egységei Szegedtől délre, továbbá Szentesenél és Szolnok alatt elérték a Tiszát.

Október 9-én Debrecen térségében nagy méretű páncélos csata bontakozott ki a német–magyar és a szovjet csapatok közt.

Október 9-től 18-ig Churchill Sztálinnal tárgyalt Moszkvában. Megállapodtak arról, hogy a háború után Bulgária és Románia szovjet érdekeltségbe kerül, ugyanakkor Magyarországon és Jugoszláviában az angol és a szovjet érdekeltség egyaránt szóba jöhet.

Október 11-én Horthy megbízottai Moszkvában aláírták az előzetes fegyverszüneti megállapodást.

Horthy fogadta a Magyar Front vezetőit, és közölte, hogy fegyverszünetet kötött a Szovjetunióval.

A 2. Ukrán Front egységei bevonultak Szegedre, a 3. Ukrán Front egységei Kolozsvárra.

Október 15-én Horthy a rádióban felolvasott kiáltványban bejelentette, hogy fegyverszünetet kért a Szovjetuniótól. A Gestapo elrabolta ifj. Horthy Miklóst, és túszként Németországba vitte. A náci csapatok megszállták a főváros stratégiai pontjait, a hidakat, a rádiót, a postát, a Várat.

Október 16-án az összeomlott Horthy felmentette a Lakatos-kormányt, és Szálasi Ferencet, a Nyilaskeresztes Párt vezérét nevezte ki miniszterelnökké. Ezek után visszavonta előző napi kiáltványát, és lemondott a kormányzóságról.

Dálnoki Miklós Béla vezérezredes, az északkeleti Kárpátokban harcoló 1. magyar hadsereg parancsnoka átállt a Vörös Hadsereghez és hadparancsban utasította hátrahagyott csapatait is a szovjet csapatokkal való ellenségeskedés azonnali beszüntetésére, majd a németekkel való szembefordulásra. A magyar hadvezetés azonban ismét elszalasztotta a kínálkozó lehetőséget és a németekkel együtt eltávolította a Dálnokyhoz hű tiszteket, s a szolgálatban maradtak megtagadták a parancs végrehajtását. (Végül csupán mintegy 10 ezer ember állt át a Vörös Hadsereghez.) Magyarország, immár utolsóként, a nyilvánvalóan pusztulásra ítélt hitleri birodalom hű szövetségese maradt.

Október 18-án Szálasi „nemzetvezető” elrendelte a teljes mozgósítást. A napi kenyérfejadag

20 dkg-ra csökkent.

Október 20-án a német–magyar csapatok hatalmas ember és anyagveszteségével véget ért a debreceni csata. A 2. Ukrán Front csapatai felszabadították Debrecent, a következő nap a 46. szovjet hadsereg egységei bevonultak Bajára.

Megkezdődött a budapesti zsidóság másfél hónapig tartó hírhedt halálmenete, amelynek ötvenezer áldozata között a magyar szellem olyan kiválóságai haltak mártírhalt, mint Radnóti Miklós, Sárközi György vagy Szerb Antal.

Október 26-án a nyilas kormány létrehozta a Nemzeti Számonkérő Széket. (Feladata a nyilas rendszer ellenfeleivel való leszámolás volt.)

Október 29-én a Duna–Tisza közén megindult a Vörös Hadsereg támadása Budapest elfoglalására.

Október 30-án a nyilasok az egész országot hadművelési területté nyilvánították.

Október 31-én a Vörös Hadsereg egységei bevonultak Nyíregyházára.

November 3-án Szálasi rendeletben kimondta, hogy a zsidók vagyona az államra száll. Megindult a versenyfutás a rablott javakért a németek és a nyilasok között. Ugyanakkor megkezdtek a kormánysszervek Nyugat-Magyarországra telepítését Budapestről.

November 4-én a Vörös Hadsereg egységei elfoglalták Szolnokot és Ceglédet.

A németek által aláaknázott budapesti Margit-híd felrobbant.

November 8-án a nyilas-kormány elrendelte, hogy Budapesten minden 17 és 60 év közötti férfi jelentkezzen katonai szolgálatra.

November 9-én Budapesten Bajcsy-Zsilinszky Endre elnökletével megalakul a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága, hogy előkészítse az általános népfelkelést.

November 14-én a Szálasi-kormány megállapodást kötött Hitlerrel a magyarországi ipari berendezések, gépek, nyersanyagok, mezőgazdasági termékek, egészségügyi felszerelések és műkincsek Németországba történő kiszállításáról.

November 17-én a budapesti Városmajor utcai nyilasház pincéjében megkínzott mintegy 200 foglyot a nyilasok kivégezték a Dunaparton, majd holttestüket a folyóba dobták. Szálasi álma ugyan egy zsidómentes Magyarország volt, azonban a növekvő munkaerőhiány, másfelől a nemzetközi elismerés igénye nézeti felülvizsgálatára indították, ezért végleges zsidóügyi tervet készített, melyben a Magyarországon tartózkodó zsidókat hat csoportba osztotta: 1. Külföldi menlevéllel rendelkező zsidók. 2. A Németországnak kölcsönadandó zsidók. 3. A Magyarországról való távozásukra váró zsidók – a) kölcsönzsidók, akik még nem indultak útnak Németország felé; b) nem szállítható idősök, betegek; c) a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt álló gyerekek; d) keresztény zsidók. 4. Mentességgel rendelkező zsidók. 5. Zsidó származású keresztény egyházi személyek. 6. Idegen állampolgárságú zsidók. Szálasi tervei szerint az 1., 5. és 6. kategóriába tartozó zsidók egy bizonyos határidőn belül szabadon elhagyhatják az országot. A 2. kategóriába soroltak Németországba kerülnek, a 3. csoport tagjait távozásukig gettóba zárják. A 4. kategória zsidói ez alól mentesülnek, de továbbra sem lehetnek a magyarokkal egyenlő állampolgárok.

November 18-án a Vörös Hadsereg elfoglalta Gyöngyöst.

November 22-én a Nemzeti Számonkérő Szék pibékjei Budapesten letartóztatták a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának vezetőit, köztük Bajcsy-Zsilinszky Endre elnököt és Kiss János altábornagyot.

November 25-én a Vörös Hadsereg elfoglalta Hatvant, a rákövetkező napon Mohácsot.

November 29-én a 3. Ukrán Front csapatai felszabadították Pécsét.

November 30-án A Vörös Hadsereg egységei bevonultak Egerbe.

December 2-án a szovjet alakulatok elfoglalták Kaposvárt.

Szegeden megalakult a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front. (Tagjai: a Független Kisgazdapárt, a Magyar Kommunista Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Polgári Demokrata Párt, a Szociáldemokrata Párt és a Szabad Szakszervezetek.)

December 3-án a 2. Ukrán Front csapatai elfoglalták Miskolcot.

December 4-én Szálasi „nemzetvezető” látogatást tett Hitlernél. A német hadvezetés ígéretet tett ugyan katonai segítségnyújtásra, de erről semmiféle megállapodást nem kötött. Kiderült, hogy a semleges országok nem fogják elismerni Szálasi rendszerét és kormányát, elrendelték tehát a budapesti zsidóság gettóba tömörítését. Rendszeressé váltak a nyilas terrorakciók, gyilkosságok, Dunába lövések. Budapesten körülbelül 8 ezer zsidót gyilkoltak meg, további mintegy 9 ezer zsidó a bombázás, az éhezés, a betegségek következtében halt meg vagy öngyilkos lett.

December 4–6-án Csepel lakossága szembeszegült a nyilas hatóságokkal, és megakadályozta a község kiürítését.

December 8-án a nyilas rögtönítélő hadbíróóság ítélete alapján kivégezték a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának három vezetőjét.

December 9-én a Vörös Hadsereg felszabadította Vácot.

December 10-én a Szálasi-kormány elrendelte minden 14–70 éves magyar állampolgár hadkötelezettségét, nemre való tekintet nélkül.

December 13-án megalakult az Ideiglenes Nemzetgyűlés Előkészítő Bizottsága Debrecenben.

December 13 és 20. között a felszabadult országrész 45 helységében a demokratikus szervek által rendezett nagygyűléseken 230 képviselőt választottak az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe.

December 16-án északkeletről a 2., délnyugatról a 3. Ukrán Front támadást indított Budapest körülrzésára. A „nemzetvezető” és alvezérei elszöktek a fővárosból.

December 21-én Debrecenben a református kollégium oratóriumában ünnepélyes külsőségek között összeült az Ideiglenes Nemzetgyűlés.

December 22-én az Ideiglenes Nemzetgyűlés megválasztotta az Ideiglenes Nemzeti Kormányt, amelynek elnöke Dálnoki Miklós Béla lett.

December 23-án az Ideiglenes Nemzeti Kormány döntést hozott, hogy fegyverszünetet kér a Szovjetuniótól.

A nyilas rögtönítélő hadbíróóság halálra ítélte Bajcsy-Zsilinszky Endrét, akit másnap

Sopronkőhidán kivégeztek.

December 26-án a 2. és a 3. Ukrán Front csapatai egyesültek Esztergomnál. Ezzel bezárult a gyűrű Budapest körül. A fővárosban 50000 német és 30000 magyar katona rekedt.

December 27-én az Amerikai Egyesült Államok, Anglia és a Szovjetunió megbízottai Moszkvában megkezdték a magyar fegyverszüneti egyezmény szovjet tervezetének megvitatását.

December 28-án az Ideiglenes Nemzeti Kormány hadat üzent Németországnak.

December 29-én a Budapestet körülzáró szovjet erők parancsnokai fegyverletételre szólították fel a fővárost védő német–magyar csapatokat, eredménytelenül, mert Hitler erődítménynek nyilvánította fővárosunkat, parancsnokának, Karl Pfeffer-Wildenbruch SS-Brigadeführernek pedig meghagyta, semmilyen körülmények között nem adhatja meg magát. 49 borzalmas nap várt még a budapestiekre.

Ballai László: A meg nem gondolt gondolat VI.

Vajon tényleg arról van-e szó, amely felütéssel az előző rész véget ért, hogy Magyarországon a jobboldali többség garanciáját a mérsékeltebb és a szélsőséges szárnyak egymásra találása jelenti? Kezdjük az antiszemitzizmus „szereteléktaival”:

„Harcban nem szokatlan, hogy az agresszor a megtámadottat vádolja agresszióval, védekezéséért beállítva a támadást – írja Csepeli György *A meg nem gondolt gondolat* című könyvében. – A szerepcseré lehetővé teszi, hogy a védelem álcája mögé búvó támadó a maga motívumairól beszámolva a szeretetre hivatkozzon, s úgy tűnjön, mintha a gyűlölet a támadónak beállított megtámadott motívuma lenne. A szeretet mögé bújt gyűlölet változatai között megkülönböztethetjük az etnocentrikus, a keresztény és a politikai szeretetet.

Az etnocentrikus szeretet a saját csoport feltétlen szeretete, mely az idegent a saját csoport jólétét, igazságát fenyegető szereplőként láttatja. Az idegen iránti gyűlöletet az idegen pusztaság léte által fenyegetettnek tartott igazság védelme igazolja.

A keresztény szeretet kiemelte az embereket a csoport-hovatartozások partikularitásából és egyetemes szeretetet hirdetett. A jó és a rossz harca metafizikai színtérre helyeződött át, ahol az abszolút jót fenyegető rossz elpusztítása erkölcsi kötelesség lett, történjen az kínzással, égetéssel vagy karddal. A gyűlölet az istengyilkosság bűnében elmarasztalt zsidók és a testi örömeire csábító nők ellen irányult. A zsidók számára a keresztség felvétele volt a menekülés, a nők számára a házastársi hűség.

A jó és a rossz közötti harc metafizikai színterét a felvilágosodás az erény és a bűn evilági színterére helyezte át. A modern társadalomban ezen a színtéren küzdenek meg egymással a

politikai pártok. Mindegyik politikai párt meg van arról győződve, hogy az erény az ő oldalán van, s a másik párt a bűn fellegvára. A politikai szeretet és gyűlölet a politikában nélkülözhetetlen barátok és ellenségek közötti határ láthatóvá tételének eszköze.

Az antiszemitizmus szó Németországban a XIX. század végén jött létre. A kifejezés egy nyelvészetből jött névvel jelzett, utóbb fajként a zsidókkal azonosított csoporttal szemben való védekezést sugallja. A modern politikai antiszemitizmus zsidóellenességének igazolásaként egyszerre találjuk meg az etnocentrikus, a keresztényi és a politikai szeretet motívumait. A három forrásból táplálkozó szeretet gyűlöletbe fordulása eredményeként a zsidókat rendkívüli érzelmi erővel kirekesztő társadalmi, érzelmi és kognitív minta jön létre a nem zsidókban.”

E „szentháromságból” merítő gyűlölet az antiszemita fanatikus messzemenően alkalmassá teszi akár a népirtásban való részvételre is, amennyiben ebben megfelelő egyházi–állami propagandaapparátus támogatja.

A XIX. század második felében az asszimilálódó zsidóság lett Magyarország polgári fejlődésének hajtóereje. Vagyis hazánk új, értékes, szorgalmas és a fejlődését előre mozdító lakosságréteggel gazdagodott. Ez azonban a társadalom leszakadó rétegeinek, sőt, kerékkötőinek, az úgy nevezett történelmi osztályok képviselőinek – tökéletes ábrázolásukat megtaláljuk Mikszáth Kálmánnál és Krúdy Gyulánál –, akik nem a társadalmi folyamatok nagyobb ívein, csupán a saját kisszerű sorscapásain gondolkoztak önvizsgálat nélkül, a legkevésbé sem tetszett. Nekik aztán kapóra jött a fehérlovas „fővezér” bevonulása – az ország oszmánok óta nem látott kifosztottsága közepette bankettekkel ünnepelték a darutollas brigantikát –, pláne a trianoni békeszerződés. Az antantnál lavírozó „gentleman”, a nemzetcsönkítést saját hatalma stabilizálása érdekében legelőször elfogadó Horthy azután Trianont ügyesen a zsidók nyakába varrta, ehhez persze, miután „acélsprűvel” rendet teremtett, az ideológiában képzett munkatársak segítsége is szükségessé vált. Tudniillik, amikor antiszemitákról beszélünk – akik a társadalom frusztrált, tekintély iránt vonzódó rétegeiből merülnek fel –, akkor az uszítókról sem feledkezhetünk meg. Horthy munkatársai a templomokból, kolostorokból, vagyis a múltból elősietve lelkesen alapozták meg a fejlődés igényeivel szembemenő kurzusának szemléletét, pedig, a nem mellesleg zsidóként megtestesült Jézus azt hirdette: „A testnek lámpása a szem, ha azért a te szemed őszinte, a te egész tested is világos lesz; ha pedig a te tested gonosz, a te tested is sötét. Meglásd azért, hogy a világosság, mely tebenned van, sötétség ne legyen.”

A hungarizmus apostolainak csupán az Úr igéit kellett kifordítaniuk jelentésükből, így Prohászka Ottokár püspöknek, aki 1918-ban interjút adott a *Nép* című lapnak. Az újságírói kérdésre, miszerint a magyarság miképpen védekezhet a kereszténységet fenyegető veszedelem ellen a gyakorlati életben, a kulturális és gazdasági tevékenységben, Prohászka – mellesleg honosított morva személy – így válaszolt: „A keresztény magyarság megmentéséért indított akciót természetesen folytatom. A támadások nem némítanak el, sőt még csak el sem kedvetlenítenek. Ismerem a különböző ellenséges cikkeket, többnyire elolvasom, azonkívül zsidóktól is kapok leveleket, amelyek megfenyegetnek, hogy így meg úgy, meg fog verni Izrael Istene. Ezekből a levelekből csak azt látom, hogy a zsidók széles rétegei méltatlan elfogultsággal állnak a nagy problémákkal szemben. Ezeken keresztül bepillantást nyerek a lélekbe, amellyel soha nem fogjuk egymást megérteni. A véleményem az, hogy a zsidó, ha be nem olvad, mindig bomlasztó erejű, külön faj marad.” Miután előadta a keresztény magyarság megvédésére irányuló különböző javaslatait, sejtette, hogy megvalósításuk útjában csak a zsidók állnak, az interjú végére érve

néhány pillanatig elgondolkozott, majd azt mondta: „az ellenséges táborból gyűlölettel vádolnak, pedig a legtisztább szeretet inspirálja ezeket a törekvéseket”. Az újságíró szükségesnek tartotta hozzáfűzni: „mindvégig úgy éreztem a beszélgetés folyamán, hogy a szeretet apostola hirdeti a hungarizmus igéit”.

Az antiszemitizmus „klasszikusai” tehát azzal a jó világgal akarják megajándékozni az emberiséget, amelynek csupán a zsidók állnak az útjában. E legfőbb jó érdekében készek a legutolsó bűnt is vállalni. A fanatikus – az állami propaganda agymosásán átesett – antiszemitában semmi kétség, semmi büntudat vagy lelkiismeretfurdalás nem merülhet föl annak kapcsán, hogy az ügye szolgálata során a zsidókat először meg kell jelölni, azután el kell különíteni, majd össze kell gyűjteni és elszállítani, végül mindannyiukat meg kell semmisíteni. Heinrich Himmler, SS birodalmi vezető 1943. október 4-én Posenben, a genocídiumról tartott beszédében így fogalmazott: „Mindent összevéve azt mondhatjuk, hogy ezt a minden feladat közül a legnehezebbet a saját népünk iránt érzett szeretet szellemében hajtottuk végre. És közben nem sérül benső valónk, lelkünk, jellemünk.”

Nyugat-Európában a demokrácia fejlődése következtében a politika és a vallás szétvált egymástól, és létrejöhetett a politikai nemzet, amelyhez tagjai állampolgári jogaik alapján kötődnek. Ha nem szűnt is meg teljesen az antiszemitizmus, radikalizálódása a Dreyfus-per után lehetetlenné vált. Ezzel szemben nálunk a tiszzaeszlári per teljesen tárgyyszerű ítélete után is susogtatta a nád: „mégiscsak lehetett abban valami”. Közép- és Kelet-Európában felemás nemzetállamok jöttek létre, amelyek nem jogi, hanem kulturálisnak vélt lelki szempontok alapján határozták meg magukat, a nemzeti kisebbségeket kizárva a „hazából”, és létrehozva a „zsidókérdést”. Így az egyes propagandisták, mint Prohászka vagy Göbbels, a hazaszeretet alapfeltételévé tehték a zsidógyűlöletet.

Ugyane logikával az antiszemitizmus ifjabb hajtásaként létrejött etnicizmus alapján például a fiatal szlovák állam a magyarok ellenében határozhatta meg a maga nemzettudatát – ez persze egybevágott a románok és a szerbek jól bevált gyakorlatával. Az orbáni „Kárpát-medence-egyesítés” blöffje pedig, miután szomszédainkkal megkötötték az alapszerződések, csak a jól bevált Trianon-narratíva alapján válhatott dühöngő politikai programmá, és bizony, a magyarországi jobboldali többség nem jöhet létre a mérsékelt és a szélsőséges szárnyak egymáshoz simítása, illetve a mindkettőhöz kritikátlanul igazodó határon túli szavazótábor megnyerése nélkül.

Ezt bizonyítja Orbán szégyenletes gesztusa – meg nem gondolt gondolata – az osztrák Szabadságpárt felé is. Ne tévesszenek meg bennünket leghívebbnek tűnő miniszterének a szavai, amely szerint Európa patriótáinak egymásra találásáról van szó. Ezek a „patrióták”, ugyanis, neonácik. Miniszterelnökünk az Európai Unió soros elnökeként – konzervatív párttársai közül már kiakolbólitva, megszegyenülve – a kontinens demokratikus értékeket tagadó, szélsőjobboldali erőihez fordult támogatásért. Ez pedig több, mint aggasztó, egyenesen új nemzetragédiát előfeltételez, az 1944-es esztendő megismétlődését. És ne felejtjük el, mielőtt a szavazófülkében ismét behúznánk az új Antikrisztust: korábbi holokausztjaink, a tatárjárás vagy Mohács során a nép sem a mongol, sem az oszmán urakhoz nem csatlakozott – menekült! Ismerjük fel a Kína és Oroszország előtt csúszómászóban, a saját honfitárain taposó etnicistában végre nemzetünk magyar bőrbe bújt gyilkosát!

Udvarhelyi András: Szenes Hanna, az öntudatra ébredt ember példája I.

– Dr. Róbert Péter: Szenes Hanna élete és küldetése –

Tanár úr! Készültem. Elolvastam a könyvedet. Fontos könyv, magyaroknak és a zsidóknak, egyrészt mert művedből jobban megérthető a mai zsidó-arab helyzet, másrészt a szembenézést is segíti. Harmadrészt, fontos mert egy fiatal hittel tele zsidó-magyar nagylány tragikus és mégis reményteli történetét írtad meg. Több mint szomorú ez a tragikus történet, amelyből megismerhetjük egy meggyilkolt, fiatal hittel megvert, megáldott nagylány sorsát és a vézskorszakot is, Magyarország történelmének legsötétebb korát és szomorú, mert minden értelmetlen, erőszakos halál döbbenetet kelt a többségből, kivéve a fanatikusokat, akik elmagyarázzák egy-egy gaztett „jogos” voltát. És ugyanakkor reményt adó is ez a sors, mert Szenes Hanna példát adott emberségből. Szomorú voltam, mert mindig így vagyok, ha tisztességes és tehetséges, szépreményű fiatal embereket sorstalanná tesznek a fanatikus gazok, nácik és nyilasok vagy a nem-emberek. Már egy könyvtárra való ehhez hasonló történetet olvastam és mindig ez az érzés fog el, nem csitul bennem a tehetetlen düh. Most is így jártam. És mindig eszembe jutnak szegény József Attila gondolatai, amiket nemcsak a dologi szegényekre érthetünk, hanem az ártatlan áldozatokra is.

*„Ha az isten írdeák volna,
s éjjel nappal mozogna a tolla,
úgyse gyozné o se följegyezni,
mennyit kell a szegénynek szenvedni.*

Ennek a könyvnek szegény gazdag, mert lélekben gazdag főhőse éppen azért esett áldozatul az aljas gazoknak, mert menteni akarta sorstársait, akiket marhavagonokba tereltek a csendőrök és szállították a haláltáborokba. Szenes Hanna ilyen igaz Ember volt, aki mindent képes volt feláldozni sorstársaiért. Ez a nagyszerű, elveihez és hitéhez hű fiatal lány – 23 éves volt – életét áldozta, menteni akarta zsidó honfitársait és itt fontos megjegyezni, ezek az emberek jogaiktól megfosztott magyar állampolgárok voltak. Sokan közülük már beilleszkedtek a magyar társadalomba, magyarnak vallották magukat, mint például Radnóti Miklós, aki megírta a magyar irodalom egyik legszebb vallomását a hazáról a *Nem tudhatom* című versében. De őt és sorstársait a magyar állam elárulta, csak mert zsidók voltak, kiszolgáltatta az aljas náciknak és

nyilasoknak.

Tanár úr! Számomra Szenes Hanna az Öntudatra ébredt Embert is jelenti. Egy magyar-zsidó állampolgár öntudatra ébredését, aki azt hirdette:

Most már elég!

Őt nevezhetjük egy nemzet öntudatra ébredése jelképének is, akiről mi magyarok talán keveset tudunk, pedig sok cikkből, könyvből értesülhettünk tragikus, de példát adó sorsáról. Szobra is van, valahol tér is van elnevezve róla. Szomorúan jegyzem meg, hogy mi magyarok, de más népek is, többnyire azoknak állítunk szobrot, akik helyettünk, a mi nevünkben vallották: most már elég! És áldozatot hoztak népükért.

– Tanár úr. beszéljessünk erről a különleges emberről, erről a különleges áldozatról és persze a zsidó történelemről is és persze a magyar történelemről is, hiszen könyved erről is korrekt képet ad. De elotte mondd el, milyen személyes okod volt, hogy ilyen terjedelmes könyvet írtál Szenes Hannáról?

– Vannak személyes indítékaim is. Több rokonomnak meg kellett élnie az üldöztetést. Anyámmal a budapesti gettóban vészeltük át a háborút. Apámat nem a halál-táborokba hajtották, ő „csak” munkaszolgálatos volt, de ott is nagy volt a halálozási arány, sokan nem éltek túl. Ő azon munkaszolgálatosok között volt, akit a nyilasok átadtak a náciknak, úgymond kölcsönképpen. Gyakorlatilag magyar állampolgárságát megsemmisítették, katonakönyvét elszedték, pedig ő hivatalosan a magyar honvédség a hadrendi alakulatának tagja volt. Az Súdost német erődvonalat építette 50-60 ezer kiszolgáltatott társával Ausztria, illetve a német birodalom határánál, ami nem sokat ért, mert az oroszok később menetből haladtak át rajta. Egyébként az erősítés egyszerű, hevenyészett földhányásokból állt, nagyon kevés betonozással. Páncéelhárító árkokat ástak, de nem sok eredménnyel. Ott már német SS-őrség ügyelt a „rendre”. Azt lehet mondani, hogy ez koncentrációs tábor volt és kényszermunka.

– Szüleid túléltek a háborút?

– Ők igen, de meg kell mondanom, hogy anyai ágon rokonaimat csaknem mind elpusztították a haláltáborokban. Ők Nyírbátorban éltek, anyám is ott született. És mint köztudott a vidékieket vagonírozták be először. Apám rokonsága is áldozatul esett, akik ugyan újpestiek voltak, de akkor közigazgatás szerint ez a község még Pest megyének számított, tehát elhurcolták őket. Apám nővérei, az én nagynénéim, gyerekeikkel együtt pusztultak. Apai nagymamám, itt Budapesten lett a holokauszt áldozata.

– Családod történetét kutattad?

– Nem. Családunkban egy híres ember, népszerű operaénekes, és filmsztár volt, Alpár Gitta, aki a zsidóüldözés elől később Amerikába menekült. Ott is halt meg. Ő az óbudai zsidó kántornak lánya volt. Szüleit, Izidor bácsit és Hermina nénit itthon látogattuk gyakran. Nem tudom, miért, nem foglalkoztam családtagjaim élettörténetével. Ugyanakkor a holokauszttal sokat, mert izgalmas téma, történészek különösen. Belőle megismerhető az akkori világtörténet is, benne Magyarországgal. Egy nagyon fontos jelenséget fedeztem fel, miszerint a zsidók többféle magatartása mutatható ki. Voltak és vannak, akik állandóan beszélnek erről, hivatkoznak rá,

emlékeztetnek. És vannak olyanok, nem kevesen, akik el akarták, el akarják felejteni, gyerekeiknek sem beszélnek szenvedéseikről. Apám sem szeretett erről beszélni. Úgyhogy az erődítményi kényszermunkáról már, mint történelmet tanulóként értesültem 26 éves koromban. Emlékszem, egy presszóban ültünk és ott mesélte el megpróbáltatásait. Hivatalosan kezdte: 44 decemberében a Józsefvárosi pályaudvarról deportáltak.

– *Ó, mennyi tragikus történet kezdődött ezzel!*

– Így került Fertőrákosra, ahol Szerb Antal volt az egyik rabtársa, akit még Pestről ismert. Az ismeretség onnan volt, hogy író felesége műtősnő volt, akivel anyámnak szakmai barátsága alakult ki. Apám nem volt irodalmár, könyvelő volt, de minden iránt érdeklődő ember. Itt Pesten hétvégén összejártak. Apám egyébként nem is tudott arról, hogy Szerb Antal vele egy táborban raboskodott, hiszen a koncentrációs táborban több ezren zsúfolódtak össze.

– *Ha már Szerb Antalt emlegetted, engedd meg, hogy irodalmi példára hivatkozzam.*

Hamvas Béla, a ma már nemcsak a tudományos körökben elismert, okkal népszerű író-filozófus, meditációs objektumokról ír az Anthológia humana című ma is élményt jelentő aforizmakötetének bevezetőjében. Olyan alapkönyv ez magyar honban, ez a gondolatgyűjtemény, mint a bölcs Erasmus XVI. századi aforizmakötete, amely milliós példányszámban kelt el. Nos, a meditációs objektum azt jelenti, hogy az ember sok mindent hall, olvas, sok mindent elfelejt, de tudatába bevésődnek, beépülnek a legfontosabb mondatok, gondolatok. Így például a mi esetünkben a Holokauszt, a Sorstalanság, ahogy Kertész Imre vallotta, Európa szegényéről. Nos, a te könyvedből azt a meditációs objektumot, emlékezetes mondatot kaptam, amikor azt állítottad, a világon mindenütt ott voltak, vannak a zsidók. Nem túlzás ez? Beszélj erről bővebben.

– Nem túlzás, hiszen ugyanez a helyet a magyarokkal is, akiket minden földrészen megtalálász. Csak a zsidók szétszóródása több ezer éves. Természetesen nemcsak személyes indítékaim, hanem történelmi érdeklődésem is nagyban befolyásolt, hogy a zsidó történelmet kutassam. Már 30-40 éves koromban kezdtem foglalkozni ezzel a témával, mert nagyon ez izgalmas tudományterület. Általában a zsidó történelemmel érdemes foglalkozni, mert az szinte azonos a világtörténelemmel, hiszen a zsidók szerte szóródtak a világban és sok nemzet történelmét befolyásolták.

A zsidók manapság is minden földrészen megtalálhatók.

Mivel mindenütt ott voltak, ott vannak, gyakorlatilag a világtörténelem szereplői is. Egy zsidó történész megjegyezte, hogy meghökkent, amikor megtudta, hogy például Nepálban is élnek zsidók. Az ok egyszerűnek tűnik, a zsidók az üldöztetés következtében szétszóródtak, eljutottak a világ minden tájára. Megpróbáltak, mint sokan, magyarok, románok, törökök, arabok jobb életkörülmények közt élni.

– *A történelmet úgy is meglehet írni, mint a népvándorlások történetét.*

– Így igaz. A zsidókban kényszerből, megélhetési gondok miatt is, de belső indíttatásból, talán a génjeik miatt is erős volt a helyváltoztatási vágy, a kíváncsiság, a versenyszellem. Ők nem adhatták fel. Élni akartak. A zsidók szellemi képessége, vallotta Czeizel doktor, az állandó tanulás miatt fejlett, ami miatt versenyhelyzetben jobb helyeket tudnak maguknak kiharcolni.

Fontos az állandó tanulás

– *Ezt a magatartást, gondolom, az állandó nyomás okozta, amikor megtiltották, hogy földbirtokuk legyen, hogy bizonyos foglalkozásokat uzzenek, hogy nem engedték be őket városokba, gettókba kényszerítve állandóan a létért való küzdelemben megtanultak élni, pogromok elöl menekülni. És ebből a hátrányból elonyt kovácsoltak. És ez az elony elsősorban abból származik – amiről a genetikus Czeizel doktor többször mesélt, és több helyen meg is írt -, hogy a zsidók nagyon fontosnak tartották a tanulást, a tudást. Amikor például a rómaiak bezárták zsinagógáikat, akkor ottan tanították gyerekeiket és egymást.*

– Ezt az is bizonyítja, hogy ahol kevesen éltek, élnek, ott is érvényesülni tudtak, tudnak.

– *Neveltetésük része volt mindig az állandó, folyamatos tanulás. A szülők és a rabbik szorgalomra szoktatták, jó erkölcsökre tanították őket. A Tórát, ezt a helyes életmódra oktató könyvet már kiskamaszkorban ismerniük kellett. Czeizel azt javasolta, ne irigykedjünk, inkább tanuljunk mi magyarok is tőlük. Mint ahogy a japánok és a németek, finnek is hasonlóképpen nevelték, nevelik gyermekeiket, tőlük is lenne mit tanulni.*

– A zsidók ennek a szorgalomnak és tudásnak birtokában először anyagilag jutottak többre. Majd később, különösen a XIX. században magasabb posztokra is kerültek. Anyagilag mindig meglehetősen jó helyzetben volt a zsidóság, ami elsősorban szorgalmuknak köszönhetően. Ami szükséges is volt, mert a pénz az életet jelentette.

– *Jól gondolom, a gazdagság elsősorban a zsidók felső rétegét jellemezte?*

– Az alsó réteg Kelet-Európában vastagabb volt. Nemigen említik, de Magyarországon Kárpátalján zsidó földművesek is éltek nagy számban. Szorgalom és a tudás megbecsülése ott is megszokott volt. Meg kell említenem, hogy a zsidó proletár nem gyári munkás volt, hanem inkább házaló kiskereskedő.

– *Mint például Weiss Manfréd egyik ose, pipaszurkáló. Ezek meggazdagodások nagyon alulról indultak, nagy önkizsákmányolással. Jó példa erre Rockefeller is, aki állítólag cipopucolóként kezdte.*

– A zsidók között is a szegényebbek voltak többségben. És voltak nagyon-nagyon szegény emberek is, és nagyon fontos kiemelni, hogy a hitközségi segítőgépezet elég erős volt.

Erős volt a szolidaritás.

Ismert a mondás, amit különböző formákban ismételnék: Izraelben nem hal éhen senki. Ez nemcsak a zsidó „őslakosságra” lakosságra értendő, hanem azokra is, akik igen rossz körülmények közül menekültek Izraelbe, például az afrikai néger zsidókra is. Sokan más fejlettebb országból jöttek is nehéz helyzetbe kerültek, mert nem volt szükség arra a tudásra, amit otthonról hoztak, például könyvelőre, hivatalnokra...

– Az tebát előítélet, hogy a zsidók nem végeztek nem végeznek fizikai munkát. Tény, hogy tebetségük, tanultságuk miatt többen kerültek értelmiségi munkakörbe. Annak idején néhány rosszindulatú antiszemita vicc járta, amikor a zsidó viccek divatban voltak, hogy például, Kohn, a vájár. Ez már akkor sem volt igaz. És gondolom, te nem lepodsz meg, hogy a Palesztinában az eloször bevándorlók a kibucokban, földműveléssel foglalkoztak és vannak zsidó gyári munkások is. Nos, kanyarodjunk vissza az általad említett zsidó magtartási formákhoz. Most, ahogy olvastam Szenes Hanna tragikus történetét, eszembe jutott megrendítő olvasmányélményem, Schwartz Bart Igazak ivadéka című regénye, ami egy kis, félénk zsidó sorsát mutatja be, aki mindig a fal mellett jár, mindig vigyáz arra, hogy ne kerüljön szem elé. És azt kérdeztem magamtól zsidó barátaimtól, miért történhetett, hogy zsidók ezrei ellenállás nélkül hagyták magukat a koncentrációs táborokba bajtani, gázkamrákba zsúfolni, a biztos halálba terelni. Szenes Hanna története azt példázza számomra, hogy egy új öntudatos zsidó nemzedék lépett a régiek helyére, akik nem akarnak megalázottak lenni. Azt is állítom, hogy Szenes Hanna és bátor társai az öntudatra ébredő zsidókat jelenti. Mennyire igaz ez az öntudatra ébredő jelző Szenes Hannára?

– Állítom, hogy ő a jelkép, példakép. Életével bizonyította, nagyon szimpatikus képviselője ennek az öntudatra ébredt nemzetnek. Pedig sok minden ellene szólt, hogy hős legyen. A Rózsadomb aljában lakott családjával, nagyon jó anyagi körülmények között élt. Értelmiségi családban nőtt fel, a családtagok közül többen ismert emberek voltak. Édesapja népszerű, Seres Béla író, újságíró volt, kabaré és színpadi szerző. Színdarabjai voltak, amiket megzenésítettek. A család másik híres tagja, Szenes Iván volt manapság, halála után is népszerű dalszerző. Tehát Hanna, aki Iván másodunokatestvére volt, intellektuális légkörben élt. Az akkori Budapest kulturális életében nagy szerepet játszottak. Hanna is, ha nem áldozza fel életét, feltehetően irodalmi karriert fut be akár itthon, akár Izraelben.

(Folytatjuk)

Udvarhelyi András: *Nyílt levél Táncsics Mihálynak* írói álnevén Andorlaki Máténak

Hallja, Kend ott fenn a magasban. Önnek írok nagy tisztelettel. Nálunk a csonka Magyarországon, mert hát az Ön jóslata bevált, mert a nemzetiségi kérdést a osztrák és magyar uralkodó elit nem tudta megoldani. De most nem erről akarok önnek írni, hanem arról, hogy ha kevesen is, mint amikor még élt, becsülik és tisztelik Önt. E könyv megírásának is ez az oka. Most elmondom, hogyan vélekedik az utókor önről, a huszonegyedik század elején.

Ha azt mondjuk sajtószabadság, nem azt értjük alatta, amit a hatalom hazudik a sajtószabadságról, minden év március 15-én. Ha azt mondom, sajtószabadság, azt értjük: 1848. március 15. Ha március idusát említjük, akkor Önre, a lázadóra gondolunk, akit felségsértéssel vádoltak és 1847-ben bebörtönöztek. Nem csoda, Ön a mindenkori hatalom ellensége, mivel szókimondó, őszinte tollforgató volt, „veszedelmes embernek” tartotta. És ez a veszedelmes ember, igazat írt:

Azt írta Kend, hogy „*Hol a tulajdon kevesek kezében van, ott nincs boldogság... Minél félénkebbek vagytok ti, annál bátrabbak a zsarnokok.*”... „*A nép szava Isten szava!*” a helyzet nem sokat változott az ön tevékenysége óta. A helytartótanács szerint a Kend írásai „*a romlott elvek és gonosz szándékok szüleményei*”. Hiába védekezett Kend, az igaztalanul megvádolt, hogy *értelmes írónak, nem kell félnie az értelmes cenzortól* hangoztatta, végül is lecsukták 1847.

májusában. Bizonyára szép emléke életének, amikor a lelkes pesti nép, a márciusi ifjak, 1848. március 15-én kiszabadították Kendet. A lovakat kifogták a kocsijából és maguk húzták. Kell-e ennél nagyobb dicsőség, elégtétel egy üldözött írónak? De, ez a dicsőség, pár hónapig tartott, kérészerű volt, mint megtudtuk emlékirataiból, Ön soha többé nem ízelhetette meg azt a lelkes népszerűtetet, amit március 15. adott önnek. Úgy is megírható Kend életrajza, mint kudarcok sorozata.

Sorsa, magyar írórsors, sokszor az üldöztetés, a mellőzés, az elhallgattatás volt.

A többség azt tanulta meg ebből, hogy széllal szemben, nem lehet... De azért tudta, mi az igazság. Még a szabadságharc idején, a szabadság hívei is, sajátosan értelmezték a sajtószabadság szabadság fogalmát, mindent megtettek, hogy Kendet a közéletből a politikából kiüldözzék.

Lapját, a Munkások Újságát, amelyben a parasztok érdekeit védte, betiltották. Újságjának terjesztését akadályozták. A világosi fegyverletétel után nyolc évig saját házában, maga ásta titkos pincéjében rejtőzködött. És írt, írt megszállottan a megjelenés reménye nélkül. Micsoda lelkiertő és hit kellett ehhez.

Nem is a fióknak, oda nem merte tenni igazmondó műveit, bődönökbe rejtette, és egy fa alá temette, nehogy a fogdmegek megtalálják és így írásai nagy része szétmállott a nedvességtől. Hiába dolgozott, éjt nappallá téve? Nem. Ez a levelem is Kendnek azt bizonyítja, hogy érdemes volt fáradoznia. Hiszen egy igazi író akkor is ír, ha nincs remény a megjelenésre és így Kend

példát adott íróutódoknak.

Tudja-e Kend? Neve nemcsak a sajtószabadsággal forrott össze. Ön a példája azon ritka tollforgatónak, aki nem árulta el elveit, népét.

Köszönjük, mi utódok. Igazi író volt Ön, mert az igazságért magáért írt. Írt persze ifjú korától kezdve, de a forradalom előtt csak néhány műve látott napvilágot, azok többségét is elkobozta az ostoba hatalom. Akkor még nyíltan működtek a cenzorok, ma sunyi módon. Ön nem hazudott sajtószabadságról, szabadságról, legnagyobb erénye, hogy megírta, amit gondolt, és persze a következményekkel számolnia kellett, mert a hatalom, a mindenkori, bosszút – nyíltan vagy sunyin – bosszút áll azokon, akik le merik írni, hogy a király meztelen.

Kend írt a szabadságharc rövid eufóriájában. Lapját betiltották.

Írt az önkényuralom korában és természetesen nem jelentek meg írásai és írt a kiegyezés után, amikor a cenzori hivatalt megszüntették, de a cenzúra új formája ravasz módszere jelent meg.

És csak halála előtt, amikor már vagy elavultak gondolatai, vagy már más tollfogatók szorgos munkája nyomán szinte közhellyé váltak nézetei, csak akkor kerültek nyilvánosságra művei. Ebből az a tanulság, hogy egy műnek a megfelelő időben kell megjelennie.

Írói pályája végén kiadta életmű-sorozatát, hívei pedig halála után kiegészítették, befejezték életművének kiadását.

Ne szomorkodjék Kend! Nem volt hasztalan küzdelme. Álma – ha csak részben is – de megvalósult, megjelentek könyvei, gondolatai beszivárogtak a nemzet tudatába. Ha későn is. Bár ki tudja, hogyan történt ez, könyvet kellene írni erről egy szorgalmas irodalmárnak, milyen hatással volt kortársaira és utókorára.

Remélem nem sértem meg, ha azt mondom, nem írásművészetében nagy, hanem elsősorban szókimondásában.

A jelleme példaértékű, sorsa, élete az életműve.

Példa Kend a mindenkori élt, élő magyar íróknak. értelmiségnek. Erős akaratú, makacs, következetes egyéniség volt, aki ezt a példázatot ismételteti már-már eszelősen: „**Egy római polgár mindig azzal végezte beszédét: Karthágót le kell rombolni. Én mindig azt mondom, hogy a cenzúrát el kell törölni.**” És követelése ma is aktuális. Sajnos.

Kendnek csak kevés könyve volt, de amit el akart mondani, le akart írni, azt elmondta, leírta. Valószínűleg nem volt keze ügyében Plutarkhosz Párhuzamos életrajzokja és a szakirodalom. Sok más alapmunka sem volt könyvtárakban. Nyilvános könyvtárba pedig nem járhatott, mert okkal félt, hogy elfogják üldözői, ezért emlékezetből idézte az idősebb Catot, aki valóban azzal zárta beszédeit, az idézet helyesen: „**Ceterum censeo Carthaginem esse delendam!**” **Egyébként az a véleményem, hogy Karthágót el kell pusztítani.** Magam, én csak annyit teszek hozzá: Egyébként

a sunyi, ravasz mai cenzúrárt el kell pusztítani!

Persze, Kend a sajtószabadságot és a sajtószabadosságot nem keverte össze, mint manapság a bayerek és követőik. Kend istenfélő ember volt, tudta és betartotta a bibliai figyelmeztetést: „**Ne tedd azt mással, amit önmagadnak nem kívánsz.**” De a cenzorokkal, a szolgálalkúkkal szemben kérlelhetetlen volt. Tudta, hogy az ÉN szabadsága csak addig terjedhet, míg nem sérti mások szabadságát.

Tudta, hogy az nem szabadság, ha rágalmazunk, ha ellenségeinkre kígyót-békát kiabálunk, karaktert gyilkolunk.

Nem szabadság az, ha új cenzúra-törvényt vezetnek be, úgynevezett szuverenitási törvény címen azért, hogy elhallgattassák az ellenzéket. Kend tisztességes, sportszerű ellenzéki volt.

Tudta, hogy a szabadság felismert szükségszerűség, hogy mások szabadságának biztosítása miatt le kell mondanunk szabadságunk egy részéről. Tudta, hogy a szabadság a másokért viselt felelőséget is jelenti. Tudta, hogy nem szabad behódolni a hatalomnak. És tudta, hogy a szabadság nem felismert szükségállapot, ahogy az én nemzedékem, a lengyelek orosz elnyomás elleni mozgalmának eltipróit illette. Tudta, hogy a szabadság kötelezettség, nem csak jog, ez határozza meg mozgásterünket. Tudta – mert nem ismerte az öncenzúrárt, ami megfertőzte a rendszerváltás után sajtónkat és a sajtómunkásokat is –, hogy addig terjedhet szókimondásunk, amíg az igazunk. És tudta, mert akkoriban még volt illemre nevelés, hogy mi az ízléstelenség. Egyszerű ember volt, de kerülte a durvaságot, a hazugságot.

Hallja Kend, Táncsics? Tudja-e, hogy ma a hatalom urai szerint már állítólag nincs cenzúra. Hivatalosan. Sajtótörvényünk az van nekünk, korlátozott mértékű, no meg szólás- és gondolatszabadság is van állítólag. De a függetlenül gondolkodó és író újságírókat nem alkalmazzák, egzisztenciálisan tönkre teszik, kirúgják. Ujjé! Tudja-e, hogy tudomásul kell vennünk, mintha demokrácia volna, de azt is, hogy még mindig a *fortélyos félelem igazgat*, amely élérdekekre hivatkozva korlátozza sunyi módon a szólás és sajtószabadságot. Tudja-e, hogy manapság nem betiltják a lapokat, nem közvetlenül cenzúrázzák, hanem gazdaságilag teszik tönkre az ellenfél-ellenség újságjait?

Hallja Kend, Táncsics! Tudja-e hogy ma már szinte csak pártérdekeket szolgáló médiáink vannak, lámpással kell keresni a független médiát. Érti a büzt, amit az öndicséret áraszt?

Tudja-e, hogy ma sem merünk őszinték lenni, mert annak nagy ára van. Ma már nem csukják börtönbe az igazmondó újságírót, hanem csak tönkre teszik anyagilag? Tudja-e, hogy itt él körülöttünk és bennünk a sok kis cenzor?

És ugye, ismerős, hogy még mindig dívik a „más szemében a szálkát is észrevesszük, de a magunkában a gerendát sem” elve!? Tudja-e, hogy ez olyan nemzet lett, melynek többsége csak másokban veszi észre a hibákat, bűnöket? Panaszkodó nemzet.

Hallja kend, Táncsics, vigasztalásul szánom, hogy figyelmeztetéseit, tanácsait nemcsak meghallgatjuk, megszívleljük.

Végül hadd búcsúzzam Kendtől egy szabadságszerető itáliai író gyönyörű üzenetével.

Giuseppe Mazzini: Hitvallás a szabadságról

„Mi, alulírottak, a haladás és a szabadság emberei hiszünk az embereknek egyenlőségében és testvériségében.

Hisszük, hogy az emberiség hivatása állandó haladással, az egyetemes erkölcsi törvény parancsára szabadon és harmonikusan képes kifejleszteni képességeit és betölteni küldetését a világban.

Hogy ezt csakis minden szabadon társult tagja aktív közreműködésével viheti végbe.

Hogy a társulás csak akkor lehet valóban szabad, ha egyenlők között jön létre, mivel minden egyenlőtlenség a függetlenség megsértésével jár, és a függetlenség minden megsértése tönkreteszi az egyetértés szabadságát.

Hogy a szabadság, az egyenlőség az emberiség egyformán szentek, hogy ezek jelentik a szociális kérdés abszolút érvényű megoldásának három megsérthetetlen elemét és hogyha ezen elemek bármelyikét bármikor is feláldozzuk a másik kettőért, az emberi erőfeszítések rendje, e megoldás elérésében alapvető hibát követ el.

Meggyőződésünk, hogy noha a cél, mely felé az emberiség törekszik, lényegében egy, noha az általános elvek, melyek az emberi családokat kell irányítsák ama cél felé vezető úton azonosak, azért még ezer út áll nyitva a haladás előtt.

Meggyőződésünk, hogy minden emberre és minden népre egy sajátos küldetés vár, amely egyrészt annak az embernek vagy népnek az egyéniségét alkotja, másrészt szükségszerűen hozzájárul az emberiség egyetemes küldetésének teljesítéséhez.

Meggyőződésünk végül, hogy az emberek és népek szövetségének egyesítenie kell az egyéni küldetés szabad gyakorlásának védelmét az egyetemes küldetés fejlődésének biztos vezetésével:

Erősen hiszünk az emberi és polgári jogainkban, erősek vagyunk lelkiismeretünkben és küldetésünkben, melyet Isten és az emberiség bíz azokra, akik karjukat, eszüket és életüket a népek fejlődése magasztos ügyének szentelik...”

És egyébként, Ceterum censeo, a sunyi cenzúrát és az öncenzúrát el kell pusztítani!

Tisztelettel: Udvarhelyi András

Kérdések a nemzeti konzultációhoz

1. Továbbra is úgy szeretne szavazni az országgyűlési választásokon, hogy fogalma sincs a kormányzati szándékokról?
2. Ismeri a demokratikus alapértékeket?
3. Tisztában van azzal, hogy a demokratikus alapértékeket, az Ön jogait milyen mértékben csorbította meg a kormány?
4. Van fogalma arról, hogy a kormány Brüsszellel szemben folytatott visszas játszmájának következtében Magyarország – Ön – Európa szégyenpadján ül?
5. Akarja-e, hogy Magyarország továbbra is diktatúra maradjon és kormánya a nemzet érdekei ellen dolgozzon?
6. Egyetért-e azzal, hogy ennek a diktatúrának a fenntartása érdekében a kormány szorosabbra vonja kapcsolatait a háborús bűnös Oroszországgal?
7. Van-e tudomása arról, hogy a kormány másik legfőbb szövetségesének, Kínának kommunista kormányzata soha nem határolta el magát a Tienanmen-téri mészárlástól?
8. Hallott-e a kommunista Kína 1989-es Tienanmen-téri brutális fellépéséről, amely ellen a mostani kormányzat vezetője felháborodva tiltakozott?
9. Akarja-e, hogy a kormány továbbra is folytassa elhibázott gazdaságpolitikáját?
10. Van-e fogalma arról, mi a gazdaságpolitika?
11. Egyetért-e azzal, hogy a kormány Önnel fiztessen meg hibás döntéseinek árát?
12. Valóban azt szeretné, hogy továbbra is rohamosan csökkenjen a fizetése, nyugdíja vásárlóértéke?
13. Ha a kormányzat olyan magas bért vagy juttatást ajánlana Önnek, amilyenre régóta áhítozik, cserében Ön is kapható volna a legalávalóbb gazemberségre?

Nándi Mihály: Triumphus Minimini

Maximinust követően Minimus jelentkezett császárelőtként, aki tenyérnyi országából maroknyi birodalmat teremtett. „Nem kivonulni kell ebből, a hogyishívják, római köztársaságból, hanem bevonulni oda!” – jelentette ki győztes beháborúja után. És ez stratégiájának a kulcsa: soha nem tudni, hogy kivonul-e vagy bevonul, hogy annak, amit ma képvisel, nem az ellenkezőjéért tör-e lándzsát holnap. Minimus pedig kétmillió emberrel győzött le hatmilliót a legutóbbi választásokon, csellel vagy erővel, de háborúban minden csel megengedett az ellenséggel szemben, csak ki kell hirdetni a háborút. Most tehát irány Róma. Ott is megérdemli a triumphust, harsogta az egész ország kétmillió emberének néhány ezer hangadója.

A diadalmenetet ki kellett próbálni. Szülőfalujában, Sutban, ahová Pannonia fővárosát Aquincumból áttette, talált egy romos kaput, egy kis betoninjekció, egy kis megnagyobbítás, egy

hatalmas amfiteátrum, a Circus Puscasimus és egy még hatalmasabb kivetítő, amely összeköti egyiket a másikkal, és indulhat is a menet labdarúgómezbe öltözött szurkolók, bocsánat, tógás polgárok sorfalán keresztül. Minden második mezben titkosrendőrök, hogy megakadályozzák az első mezeseket a rendezvény és a diadalív szétverésében, ha netán félreértenék a közhangulat hangolását. Indulhat tehát a diadalmenet a suti győzelmi ívtől a Laurentis-féle erdőknön – valójában Miniminus erdőin – át Dél-Nyugatnak, egészen Itáliáig, hogy onnan továbbhaladjon Rómáig.

– A győztes hadvezérnek a senatus engedélyt ad, hogy ünnepélyes menetben seregével a suti mezőről kiindulva, Suton át a suti diadalívhez vonuljon, s ott hálát adjon, áldozatot mutasson be őseink szokása szerint – sistereg Miniminus ünnepi beszéde. – A győzelem nem következhetett volna be nélkületek, mert a haza nem lehet ellenzékben. (Óriási éljenzés, taps. A beépített emberekkel együtt skandálni kezdik: „Győztél Mini! Győztél Minus!”) Az ünnepi díszszemle, amelyben népünk, azok az emberek, akik megbecsülték a munkát és két kezük verejtékével építették fel mindazt, amit, és a munkaalapú gazdaságra szavaztak az ingyenélő bankárokkal, kereskedőkkel, ügynökökkel, vagyis az ügyeskedőkkel szemben, szóval népünk tagjai csak évente egy alkalommal részesültek, most több alkalommal is. (Lelkesedő kiáltások, majd fegyelmezetten: „Díszszemlé! Díszszemlé!”) Megkapjátok. Lelátókat építünk számotokra az egész országban, hogy lássatok bennünket. Kivetítőket helyezünk el a lelátók felett, hogy még jobban lássatok bennünket. Lássatok, hogy fejlődünk, hogyan teljesítünk jobban, hogyan teremtjük újjá a régi nemesek, nemzetségek, erények és erkölcsök uradalmát. A hazát. („Hazát! Hazát! Éljen a haza!”) Éljen a haza! Le a hazaárulókkal! („Le a hazaárulókkal!” „Le a haza...” „Ácsi! Ez nem jön ki.” „Le az árulókkal!”) Az árulók szétzúznák vívmányaink eredményeit. Aljas módon megpróbálták megvesztegetni benneteket, hogy megvásárolják a voksaitokat. Képzeljétek el, mi történt volna, ha rájuk szavaztok. A férfiak nőkkel hálnának és fordítva. Munkában sürgölődne az ország. Nem lennének éhező gyermekek – és felnőttek. Senki nem akarna innen migrálni, messze földről is ide vándorolnának az emberek... Eh, miket beszélek... Miért nem kevertétek le, hülyék? Szóval, romokban heverne az ország, szétzúzására megpróbált hazaárulók, vagyis kipróbált hazaárulók... Le a hazaárulókkal, éljen! („Éljen Mini! Éljen Minus! Minit nekünk! Minust nekünk!”)

Pannonia legtávolabbi vidékeiről buszokkal szállították a nézőközönséget, hogy a szent út fölött vont kordonokon túlról – ahová már nem kellett biztonsági emberek, mert áramot vezettek a kerítésbe – minél többen láthassák a színes menetet, és megéljenezhessék a vezért. Előtte katonák vonultak, Bocskai-sapkában, darutollal a fejükön (ekkor a rendezők utasítására a darvak krúgatását kellett utánoznia a tömegnek), nagy táblákkal követték őket, amelyeken a legyőzött ellenzéki vezetők arcképe állt, egyiknek a homlokára egy másik nevét bélyegezték, a másik egy harmadikat bábfiguraként mozgatott, a negyedik a második álarca mögül nézett ki, és így tovább, hogy mindenki megérthesse, Miniminus micsoda bűnözőktől védte meg a társadalmat, azt a szurkolót, bocsánat, választót, aki tréfára vette a dolgot és megkérdezte, mikor következik a vezér arcképe, aki Maximinus kabátujjából ugrott elő, gyorsan elvezették, miközben a kórus lelkesen skandálta: „Árulók!” A következő táblákkal az elért eredményeket ünnepeltették: „Éljen a nemzeti együttműködés!” „Éljen, a jobban teljesítő ország!” „Éljen a soha nem látott családtámogatás!” „Éljen az ország vezető ereje!” „Éljen Miniminus!” – hosszú percekre meg kellett állnia a menetnek a szünni nem akaró éljenzés miatt. De haladni kellett tovább: „Éljen a polgárok fokozottabb ellenőrzése!”, „Éljen a besúgóhálózat!”, „Éljen a kétszámjegyű infláció!”, „Éljen a rendvédelmi kiadások növelése!”, „Éljen a határok lezárása!” „Éljen a közrabszolgaság

bevezetése!” Az újabb táblákon a jövőbeni célok sorakoztak: „Le a növekedést szabotálókcal!” „Börtönbe az árulókkal!”, „Még több birtokot és vagyont Miniminusnak!” És már feltartóztatlanul tombolt a tömeg: „Miniminust akarjuk!”, „Minit nekünk! Minust nekünk!”

Végre feltűnt a győztes hadvezér, amint huszonnégy, strucctollal és aranyosra fényezett rézcsótárral díszített, piros-fehér-zöld takaróba öltöztetett közmunkás vontatta kétkerekű kocsiján állott piros-fehér-zöld, aranyhímzésű tógában, piros-fehér-zöld arccal, fejét piros-fehér-zöld babérág koszorúzta. Egy mögötte álló közmunkás piros-fehér-zöld koronát tartott a feje fölé, és a nép ujjongó üdvözlete közben a fülébe súgta: „Gondolj arra, hogy ember vagy.” És ekkor azt gondolta, hogy ő az isten. Közvetlenül a triumphator kocsija előtt, narancssárga hadiköpenybe öltözött lictorok haladtak, babérkoszorús vesszőnyalábjukból bárd meredt ki, majd azzal végzik ki a rabszolgának el nem adott hadifoglyokat, tehát az ellenzék vezetőit.

Miniminus, a triumphator kocsiját alvezérei lóháton – csupa fehér ló hátán – követték, majd a migránsok fogságából kiszabadított római polgárok jöttek, a menetet végül a katonás, rendben vonuló pártszolgálatosok zárták be, összes kitüntetésükkel a mellükön, akinek nem fért el rajta, az után még egy vagy két csillaggal és érdemrenddel teleaggatott ancugot cipeltek. Miniminus átvonult a Suti diadalív alatt, majd visszavonult rajta, háromszor megismételve a rítust, hogy elegendő reklámfotó készülhessen róla mindenféle pózban, végül a Circus Puscasimusba vonult, ahol a nép ismét ünnepelhette hőseit. Ott a vezér kiadta a következő fél évre érvényes jelszót, ezalkalomból azt, hogy „jöttem, láttam, győztem, sok kislányt megfőztem”. Erről ismernek majd egymásra a hívek addig, amíg az a következő jelszó kiadásakor érvényét nem veszti. Ekkor a rendezők sorakoztatták a népet a továbbvonuláshoz, a vezér pedig banketten fogadta a VIP-vendégeket. A részvétel megtiszteltetés, a VIP-ek egymást túlcitálva ajánlották fel a hatalmas összegeket, amelyeket a pártszolgálatosok készpénzben azonnal átvettek. Nyugtaadásra nem került sor, de ezt a felajánlók sértésnek is vették volna.

Indult tehát a diadalmenet a suti győzelmi ívtől a Laurentis-féle erdőkön – valójában Miniminus erdőin – át Dél-Nyugatnak, egészen Itália határáig, hogy onnan továbbhaladjon Rómába, ahol majd Miniminust Maximinus után császárrá koronázzák.

Ám a határon Miniminusnak kisebb nehézsége támadt. Egy altiszt állta az útját. Hívja a konzult. Arra nincs felhatalmazása. Kinek van? A cenzornak. Akkor hívja a cenzort. Őt csak a praetor vagy a néprömbös kéretheti, de a népgyűlés elé, nem egy határállomásra. Akkor hívja a feljebbvalóját. És mit mond neki, hogy nem ismeri a hatáskörét? Miért, mi a hatásköre? Mindazok megállítása, akik a köztársaságra veszélyt jelentenek.

– A mi köztársaságunkban ugyanis nem a konzul irányítja a szenátust, pláne nem a népgyűlést – magyarázta az altiszt Miniminusnak, a császárjelöltnek –, a vezető tisztségviselőt nem szólítják vezérnek, nem csúsznak-másznak előtte, mint kutya a gazdája lábainál, nem lehetetlenítik el a gazdaságot és a kereskedelmet, hanem a forgalomnövekedés emeli az állami bevételeket, miközben a polgárok terheit csökkentik, szólás- és vélemény szabadság van, az oktatási és művészeti intézmények, valamint az egyházak teljesen függetlenül működnek az államtól, a bevándorlókat nem üldözik, hanem vendégként fogadják és segítik őket a boldogulásban, végül pedig itt nincs helye diszkriminációnak, uszításnak és gyűlölködésnek. Belépés helyett leléphet.

Délibáb

Radnóti Miklós: Erőltetett menet

Bolond, ki földre rogyván fölkél és újra lépked,
s vándorló fájdalomként mozdít bokát és térdet,
de mégis útnak indul, mint akit szárny emel,
s hiába hívja árok, maradni úgyse mer,
s ha kérdezed, miért nem? még visszaszól talán,
hogy várja őt az asszony s egy bölcsebb, szép halál.
Pedig bolond a jámbor, mert ott az otthonok
fölött régóta már csak a perzselt szél forog,
hanyattfeküdt a házfal, eltört a szilvafa,
és félelemtől bolyhos a honni éjszaka.
Ó, hogyha hinni tudnám: nemcsak szivemben hordom
mindazt, mit érdemes még, s van visszatérni otthon;
ha volna még! s mint egykor a régi hűs verandán
a béke méhe zöngne, míg hűl a szilvalekvár,
s nyárvégi csönd napozna az álmos kerteken,
a lomb között gyümölcsök ringnának meztelen,
és Fanni várna szőkén a rőt sövény előtt,
s árnyékot írna lassan a lassú délelőtt, –
de hisz lehet talán még! a hold ma oly kerek!
Ne menj tovább, barátom, kiálts rám! s fölkelek!

Bor, 1944. szeptember 15

Radnóti Miklós: Levél a hitveshez

A mélyben néma, hallgató világok,

üvölt a csönd fülemben s felkiáltok,
 de nem felelhet senki rá a távol,
 a háborúba ajult Szerbiából
 s te messze vagy. Hangod befonja álmom, –
 s szivemben nappal újra megtalálom, –
 hát hallgatok, míg zsong körém felállván
 sok hűvös érintésü büszke páfrány.

Mikor láthatlak újra, nem tudom már,
 ki biztos voltál, súlyos, mint a zsoltár,
 s szép mint a fény és oly szép mint az árnyék,
 s kihez vakon, némán is eltalálnék,
 most bujdokolsz a tájban és szememre
 belülről lebbensz, így vetít az elme;
 valóság voltál, álom lettél újra,
 kamaszkorom kútjába visszahullva

féltékenyen vallatlak, hogy szeretsz-e?
 s hogy ifjúságom csúcán, majdan, egyszer,
 a hitvesem leszel, – remélem újra
 s az éber lét útjára visszahullva
 tudom, hogy az vagy. Hitvesem s barátom, –
 csak messze vagy! Túl három vad határon.
 S már őszül is. Az ősz is ittfelejt még?
 A csókjainkról élesebb az emlék;

csodákban hittem s napjuk elfeledtem,
 bombázórajok húznak el felettem;
 szemed kékjét csodáltam épp az égen,
 de elborult s a bombák fönt a gépben
 zuhanni vágytak. Ellenükre élek, –
 s fogoly vagyok. Mindent, amit remélek
 fölmértem s mégis eltalálok hozzád;
 megjártam érted én a lélek hosszát, –

s országok útjait; bíbor parázson,
 ha kell, zuhanó lángok közt varázslom
 majd át magam, de mégis visszatérek;
 ha kell, szívós leszek, mint fán a kéreg,
 s a folytonos veszélyben, bajban élő
 vad férfiak fegyvert s hatalmat érő
 nyugalma nyugtat s mint egy hűvös hullám:
 a 2 x 2 józansága hull rám.

Lager Heidenau, Žagubica fölött a hegyekben,

1944. augusztus-szeptember

Krúdy Gyula: Ábránd a hajóhoz

Ki sóhajtott?

Talán én, talán ő, tán mindenki, aki az óbudai parton ténfereg, gunnyaszt, kuporog, hanyatt fekszik, a kezén jár, a lába nagyujját, mozgatja, kecske módjára ugrik, vagy a homokba dugja a fejét, amint ez a víz partján szokásos nyári alkonyaton, midőn a bécsi gőzhajó fehéren, mint egy álom, püspöki méltósággal és a gazdag ember öntudatosságával elmegy a Dunán. Akinek ádámcsutkája van Óbudán, ilyenkor megmozgatja. Akinek hűtlen szeretője van, az a hajóba szeretne kapaszkodni. Akinek korgó gyomra van, az könnyet nyel; És akinek bármilyen bánata van, az mindaddig nézi az alkony büszke hattyúját, míg az ünnepélyesen eltűnik az összekötő vasúti híd mögött, ahol egy öngyilkosjelölt már várja a végszót.

Ki sóhajtott?

Talán valaki az erkélyen, akit alulról boldognak látunk – talán egy, divathölgy a Szigeten, akiről a lehető meglegedettséget gondoljuk, vadonatúj szürke harisnyái miatt – talán egy-egy szegény varróleány, aki jegyesével a pesti kikötő ingyenes helyén ül, de még itt is vidornak látszik – talán mindenki felsóhajtott, aki csendes napszállatnál a Dunát nézi, amikor arra a gőzhajó elhalad: reményteljesen, mintha csupa nászutasok turbékolnának fedélzetén, gazdag emberek keresnék új gondját a szórakozásnak, redőtlen arcú vőlegények utaznának menyasszonyukhoz, és előkelő úrnők várnák a hajószékeken a csillagok feltünedezését fejük fölött, mert egyéb szomorúságuk nincs.

Ki sóhajtott?

Talán a kemény rendőr, aki most foglalja el állomását a parti lámpás alatt, talán a rab, akit valahol messze most kísérnek börtönébe, talán a kereskedő, aki boltjában úgy gubbaszt, mint az elátkozott, talán a költő, aki a szegénység huszonöt fontos ólomgolyóját hordja lábain: és mind utazni szeretne, és mind vágyakozik túl a Duna kanyarulatain, ahol az esti köd és a lógó felhő bizonyosan egy szebb világot takar, ahol sohasem látott cifra tornyok alatt, színes fedelű házikókban barátságos, a csalódást még nem ismerő emberek laknak, ahol azok a tündéri tájképek sorakoznak, amely képekkel a gyermekek és lábtöröttek álmodnak, ahol kutakból mérik a mézet, és a betegek mind meggyógyulnak!

Mindnyájan kalitkába zárt madárnak érezzük magunkat, midőn a piros hajókerekek, mint a ludak lábai verdesik a vizet; midőn lila és rózsaszínű kendőket lengetnek a gőzhajókról a boldogak, akik pár negyedóra múltán már a szomorúság unott városa körül őrködő gyárkérményeket sem látják; midőn felzendül ablakunk alatt a hajókürt, amelynek hangjában mindazoknak a boldog embereknek a hangját véljük, akik messze innen meglegedetten és

jóllakottan sétálgatnak a város kapuinál, akik jó szagú kertekben enyhe zenét hallgatnak napi fáradalmaik után, vagy kegyes hölgyekkel cserélnek jótékony és andalgó szavakat, midőn belefáradnak a fülemilék fuvolájának hallgatásába.

Mindnyájan epedve nézünk a biztos járású *Wien, Budapest* vagy a *Schönbrunn* után, amikor elpávaskodnak ők a nagy Dunán az estében, mint a kivételes lények otthonai, ahol egészséges férfiak és gyengéd nők mindazt elgondolják és átérzik a holdfényben ringatózó Duna fölött, amit valaha költők műveiben olvastak; ahol nincs kolduspanasz a csillagos éjben, és gyötrelmek nélkül, reményteljesen közeleg az erdők felől a hajnal; ahol csak az ezüsthajú potyka ugrádozását figyelik meg a Dunán, nem pedig a bomlott madárijesztőként szálló, szélmalom karú öngyilkost, aki a hídról alábukik; ahol gyengéd, puha kelmékbe burkoltan, táncos cipellőben, frissen beillatosítva és élvezetesen piros ajkkal jár az élet, a bankópapíron nincs sasköröm nyoma, se vakondverejték jele, a szónak nincsen rókafogó csapóvása, se ecetszaga, a szívnek nincs boronája, csak pihés ágya, a szemnek nincsen kése, a kéznek harapófogója, a lábnak faltörő kosa, a hazugságnak iszapja... ahol azokat a boldog embereket sejtjük eltűnni a folyam távolságában, akiket többé sohasem látunk Pesten.

Ki sóhajtott? – Mindenki, aki ma este a gőzhajó után nézett.

Földeák Iván: Külvárosi kiáltás

Amikor reggel felébred, első pillantása mindig az olajzöld fajansz kancsóra esik. És a körötte álló tucatnyi égetett agyagpohárra. Nem is annyira poharak, fületlen köcsögök, hullámos abroncs díszítéssel. Mindegyiken két betűs monogram. M. F. vagy F. J. Az egyiken három: N. I. P.

Éveken át titok övezte a nagy kancsót és a rejtélyes bögréket. Használaton kívül voltak. Kezdetben apja dolgozószobájában a könyvespolcon.

Fura volt leírni, hogy apja. Mert otthon csak „János”-nak hívták. Ezzel fel is háborította elsős tanító nénijét. „Szólj édesapádnak, hogy jöjjön be a szülői értekezletre” – figyelmeztette a régi világ szokásait még levetkőzni nem tudó teremtés, aki melleleg ugyanolyan proli volt, mint ő. Hogy mit jelent az a szó, hogy „proli” csak később tudta meg. A tanító néni egyszerű fekete kötényruháját fehér gallér tette ünnepélyessé.

– Majd szólok a Jánosnak...

– Ne a Jánosnak szólj, hanem az apádnak – fogta keményebbre mímelt polgári értetlenséggel és felháborodva a tanító néni.

– Annak szólok, a Jánosnak, mi csak így hívjuk...

János is maradt élete végéig. Később, mint a görög eposzok epitheton ornansa, ráragadt az

állandó jelző, „pipás”. Mert a pipát akkor sem tette le, amikor beállt focizni az írók csapatába. Neki kellett anyja – családiasan a „Mami” unszolására befutni a pályára s elhozni a jeles dohányzóeszközt. A bíró észre sem vette, hogy civil volt a pályán.

A korsó a titokzatos Jozafát társaság ereglyéje volt. Hogy miért éppen a biblikus Jozafát, arra senki nem tudott válaszolni, hiszen a kerekasztal lovagjai mind egytől egyig a kétkezi munka emberei voltak. Az eredetének utána járt: Avenir, India pogány fejedelme Jozafátot elzárva tartotta palotájában, nehogy keresztény hitre térjen, ám egy Barlám nevű remete megtérítette őt és egész népét. Apja barátai többnyire ateisták voltak és csak a kötelező iskolai istentiszteletre jártak be a templomba, így nem volt teljesen világos a választás. Hacsak nem a lázadás a megszokott, a gyűlölt, életüket megnyomorító rend ellen.

Ezt erősítette meg a kancsó hasas oldalára felkarcolt, a híres betyárt, a szabadságimádó Fábíán Pistát éltető szöveg. Akit egy disznóólban kaptak el a pandúrok heves harc után.

A Jozafát Társaság tagjai mind erzsébetiek voltak, tisztos munkásnegyed tisztos munkásemberei. Innen jutottak fel az irodalmi Parnasszus első szintjére. Írásaik sorra megjelentek. No nem a nagy tekintélyű *Nyugaton*, többnyire a *Népszavában*. De hisz ez sem volt szégyen, Ady és Krúdy is írt ide. Pipás Jánost egyébként „Pillanatfelvétel” című versével 23 évesen Kosztolányi Dezső mutatta be a *Színházi Élet* hasábjain. Ugyan ki másról írhatott volna, mint egy munkanélkülről, aki azért kalapos ember volt – a szegénység mindig méltóságteljes: „a Berliini tér közepén egy ember állt és kacagott!” A lapszámban mellesleg a már akkor is népszerű Latabár-fivérek (ma azt mondanánk celebek – de micsoda különbség?) mutatták be az új divatőrület táncot, a bigint s a best seller Harsányi Zsolt is publikált. Manapság elképzelhetetlen lenne ez az átjárás, ám az értelmiségiek akkoriban összetartottak. Így jelenhetett meg Jánosnak kisregénye a nagypolgár Zilahy Lajos lapjában a *Híd*-ben. Ahol bemutatták többi társával, a munkásírókkal együtt. Közben a könyvhéten Püske Sándornak köszönhetően könyveik is megjelentek. Igen, ez az a Püske Sándor volt, aki a rendszerváltás után hazatért New Yorkból, ahol tönkre ment az emigráció irodalmi igényeit szolgáló kiadója. Itthon próbálta újra indítani. Itt is tönkrement. De ez már egy más történet.

A *Híd*-at a nyilas hatalomátvétel előtt nem sokkal betiltották. A szerzők illusztris társaságot alkottak, a népi plebejus és fajvédő Féja Gézától Veres Péterig, a kommunista Nagy Lajostól Illés Endréig mindenki szóhoz jutott.

Azután a történelem és a háború szele elsöpörte azt a világot, amely ellen oly keményen harcoltak ezek a munkásemberekből lett írók. S megszenvedték annak minden nyomorát. Jánost is leültették pár napra egy „nemzetgyalázó” verse miatt. Ugye ismerős dolog, ma dicső miniszterünk „nem kívánatos irodalomnak” aposztrofálná műveit. Egyelőre talán nem ültetnék le. Maga Hain Péter a politikai rendőrség közismerten kegyetlen vezetője hallgatta ki és próbálta jobb útra téríteni. „Mit keres maga, elismert író ezek között a senkiházik között?” – Rossz stílusban kezdte, de nem ezért nem ért el eredményt. Ezúttal a bikacsök elmaradt. Nem úgy egyik költőtársuknál, akit annyira elverték, hogy élete végéig dadogott. Meg is kapta érte a „dadogós” jelzőt. Szerencsére verseiben nem dadogott, de igazából nem találta meg saját hangját.

A baráti társaság tagjai 1945 után beálltak az új élet formálóinak sorába s belemerültek az országépítők nem könnyű sorsába. János államosított, a papírgyárakat járta végig. Könyvkötő

lévén jól ismerte a terepet. Próbálták is a volt tulajdonosok megkörményezni. Az ajándékkosarakat rendre visszaküldte. Az éjszaka „véletlenül” feléje küldött pisztolygolyót nem tudta visszaküldeni, de az szerencsésen elkerülte. S elkerülte a személyi kultusz fenyegetése is. Mielőtt Rajk Lászlót letartóztatták, átkerült az irodalom területére. Szerencsésen túlélte a nehéz időszakot, s nem jutott egykori elvtársa sorsára. Egy ideig koslattak utána, még „megfigyelőt” is beültettek hivatalába. Megúsza.

Túlélte mint ember, mint hivatalnok, de mint költő, társaival együtt kemény pofont kapott. A magyar filozófia és irodalomtudomány egyik kiemelkedő alakja parentálta ki ugyanis társaival együtt az irodalomból. A mindent a nagy német klasszikus irodalom szintjéhez mérő filozófus kerek-perec kijelentette, hogy a munkásíróknak nincs helyük a hazai literatúrában. Majdnem igaza lett. Egy ilyen kijelentésnek akkortájt súlya volt.

A Jozafát Társaság tagjai közben, elfeledve a sommás ítélezést, azért tették a dolguk. És össze-össze jártak. Kimentek Rideg Sándor csőszkunyhójához a csepeli bolgárkertész birodalomba, hogy meghallgassák új regényét. A bográcsban főzött gulyás és a savanykás bor megtette hatását. Az el-elbóbiskoló társaságot csőszpuska dörrenése ébresztette fel.

– Az anyátok istenit, a pörkölt jó volt, a regény nem kell!

Az *Indul a bakterház* írója különben szelídlelkű és jó ember volt. Egy ideig az újjászülető magyar honvédség kultúrbrigádjában dolgozott. Egy este vidáman állított be Jánosékhoz. Megkezdett üveg bikavért és zacskóban islereket húzott elő a zsebéből. Nagy kincs volt ez akkortájt.

– Nektek hoztam, a fogadásról – jelentette ki kedves büszkeséggel babrálva bajszát.

Az évek múltak s lassan mindenki megtalálta a helyét az újjáépülő életben. Volt, aki pedagógiai pályára kapcsolt át, s mint az Országos Pedagógiai Intézet igazgatója ment nyugdíjba.

Érdekesen alakult a N. I. P. monogram tulajdonosának sorsa. Nolipa István Pál mint a Dési Huber vezette munkásművész kör tagja már 1950 előtt elismerést aratott markáns színvilágú fauvista képeivel aratott. Később az iparművészeti gimnázium igazgatója lett. Derűs, nagydarab ember volt, mosolya és öblös hangja betöltötte a szobát. Egy ideig még az erzsébeti rendőrség vezetőjeként egyenruhát is húzott. S barátjuk, a régi világból való Hany doktor úr kérésének is eleget tett, rendőri kíséretet biztosított a teherautókhoz. A makulátlan kétsoros zakót viselő, csokornyakkendő s tisztorvos velük vitette a közfürdőbe a piactéri nyomortanyák barnabőrű népét. S miközben lekopott a kosz, fertőtlenítette a lakásokat.

– Itt nem lesz járvány – jelentette ki s az asszonyok kezét csókoltak a doktor úrnak. Ilyen világ volt. Vajon lesz, aki megírja?

János közben folyóiratot szerkesztett, könyvkiadó igazgató, később az írókról gondoskodó állami intézmény vezetője lett. Közben azért írt, verseket, majd a líra helyét a próza vette át.

Nem járt ilyen szerencsével a kör egyik legtehetségesebb tagja, aki a bögréken a T. L. monogram mögött rejtőzött. Nem tetszett neki a Rákosi-kor világa, munkás lelkének nem volt ínyére a parancsuralmi rendszer. Az 56-os változásokat követelők élére állt s egyik remekbe szabott verse egy életre meghatározta a sorsát, elkaszálta karrierjét. A „Piros a vér a pesti utcán” kettétörte a sorsát, de nem változtatta meg hitét. Továbbra is bízott egy más, boldogabb, szabadabb világban, s nem a múlt folytatásában. Mint 56 első napjainak sokezer diák és munkás

tüntetője. A cím sokatmondó, első szava az emberekre lövető levitézlett belügyminiszter neve volt, ezt akkor mindenki értette. „Tamási bácsi” – otthon így nevezték – később a csepeli munkásművelődés egyik atyja lett. Ahogy a helyzet konszolidálódott, kötetei is megjelentek. A sors fintora, hogy a belügyminiszter a szegedi szalámigyár igazgatójaként, nyugdíjas szakszervezeti vezetőként 14 évvel élte túl.

Voltak azért a körnek olyan tagjai, egykori munkásírók, akik tisztos rangot harcoltak ki maguknak. Benjamin László a magyar líra egyik gyémántkeménységű, meg nem alkuvó igazmondójaként vívott ki magának rokonszenvet az irodalombarátok, és félelmet a párti egyes csinovnyikjai körében. A nagyszerű novellákkal induló Molnár Géza, akkoriban az ifjabb nemzedék tagja mint kultúrdiplomata építette a magyar külkapcsolatokat s regényeivel lett népszerűvé. László Gyula ifjúsági íróként formálta az új nemzedéket, szerkesztette a *Népszabadság* gyermek-rovatát. Lelkükben sohasem tagadták meg, honnét jöttek. Sokan ortodoxoknak, konzervatívoknak titulálták őket, jogos morgolódásukat gyakran kellett elviselnie, csitítania a 80-as években fokozatosan modernizálódó pártvezetésnek.

A rendszerváltást kevesen érték meg, s többnyire hallgatásba burkolóztak.

Egymás után mentek el. Most már követőik közül is búcsúznunk kell valakitől.

Lassan emlékük is elhalványul.

Egyáltalán léteztek?

Létezni fognak?

Vagy megmaradnak az irodalomtörténet szerény lapjain, lexikonokba, lábjegyzetekbe rejtőzve?

A mi dolgunk, hogy tegyünk róla, hogy ne így legyen.

Hogy becsülete legyen a munkának, a kétkezinek.

Hogy megmaradjon bennünk a hit egy értelmesebb és szabadabb életben.

Amiért lassan a feledés homályába vesző eleink éltek és tettek.

Bakó Endre: Az irodalmi rangú levél

Nem tudok róla, hogy visszaesett volna a posta levélforgalma, bár attól tartok, hogy a tételszám belső szerkezete megváltozott: több a hivatalos, mint a magánlevél. Mert bár testvérek, barátok, ismerősök távol kerülhetnek egymástól ideiglenesen vagy véglegesen, de manapság több egyszerűbb módja van a távkapcsolat-tartásnak: az internet és főleg a telefon. Hiszen már 8-10 éves gyerekek is elmerülten piszkálják a készüléket a villamoson, az autóbuszon, sőt olykor még az utcán is. Korunkban az emberek egyre inkább irtóznak a levélírástól, csak a legvégső esetben

élnék vele, mert kényelmesebb a gépi kommunikáció, mint az írásbeli. Ennek egyik következménye, hogy a nagyközönség írásbeli kultúrája egyre romlik, még magasan kvalifikált szakembereknél is előfordul nyelvhelyességi, sőt nyelvtani, helyesírási hiba.

Pedig a levél egykor nagy becsben állott: olykor emberek boldogulása, jó közérzete múltott rajta. Gondoljunk a kiskatonák otthon várva várt leveleire, amelyek háború idején életjelt is jelentettek. A magánlevelek funkciója a közlés, a híradás, az informálás vagy a ragaszkodás kifejezése. A levelek nagyobb hányada az ókoról napjainkig ezzel a határozott céllal íródott. De már az ókorban kialakult egy sajátos műfaj, a fiktív levél, amely nem egy embernek szólt, még ha úgy is volt címezve, hanem képzelt csoportoknak, és bölcselkedéssel, erkölcsi tanácsaival az emberi kultúra nivóját akarta előrébb vinni. Ha sikerült térben és időben a nyelvi korlátokat áttörni, ezek a levelek az egész emberiség kincseivé váltak. Mivel a nagy nyilvánossághoz szóltak, íróik elegáns stílusra, képgazdag nyelvhasználatra törekedtek, túl azon, hogy minden kornak megvoltak a kötelező szerkezeti és stiláris fordulatai.

A világirodalom számos kiválósága tökélyre fejlesztette és önálló műfajjá nemesítette az irodalmi igényű levelet. Elég, ha Cicero, Seneca, Petrarca, később Montesquieu, Goethe és mások leveleire gondolunk, melyekben a bölcsesség a bensőségnek, a közvetlenségnek szinte érzéki formájában ölt testet. De maradjunk itthon: Mikes Kelemen, Kazinczy Ferenc, Kármán József, Justh Zsigmond és mások bebizonyították, hogy a magyar nyelv és a magyar lélek is képes művészetet produkálni ebben a műformában is. Ne felejtsük: minden történelmi személyiség magánlevelezése értékes kor-és emberi dokumentum, amelyet az utókor nagy haszonnal forgathat. Említsük Arany János és Petőfi Sándor, Ady Endre és Hatvany Lajos levelezését? De rendkívül tanulságos és élvezetes neves magyar asszonyok szerelmes leveleinek gyűjteménye Szabó Lőrinc válogatásában.

*

Nem a tudományos teljesség igényével vessünk pillantást néhány kiemelkedő magyar levélregényre. Az elsőt Mikes Kelemen írta. Ő 1690-ben született az erdélyi Zágon községben. A jezsuiták kolozsvári iskolájában nevelkedett, 17 éves korában Rákóczi Ferenc udvarába került apródnak. A szatmári béke után a fejedelemmel bujdosott Lengyelországba, Franciaországba, majd 1717-ben Törökországba. Itt az első évek után a szultán a Márvány tenger partján fekvő Rodostót jelölte ki a száműzöttek végső tartózkodási helyéül. Mikes Rodostóban maradt Rákóczinak 1735-ben bekövetkezett halála után is: még egy negyedszázadig ette a száműzöttek keserű kenyerét. Hiába kért kegyelmet, Mária Terézia hírhedt válasza: *Ex Turcia nulla redemptio* (a törökországiaknak nincs megváltás, azaz kegyelem!) Mikest maradásra kényszerítette. A száműzetés unalmát írással ütötte el, s naplójával akaratlanul megteremtette a magyar próza első remekét, a *Törökországi levelek*-et. E fiktív leveleket kitalált „édes nénjéhez” írta. Íme az első, amit még Gallipoliból küldött 1717. október 10-én, rögtön a megérkezés után:

„Édes néném, hála legyen az istennek, mi ide érkeztünk ma szerencsésen, Franciaországból pedig 15. semptembris indultunk meg. A fejedelmünknek, istennek hála, jó egészsége volna, hogyha a köszvény búcsút akarna tőle venni: de reméljük, hogy itt a török ájer elüzi. Édes néném, mi jó a földön járni. Látja ked, még Szent Péter is megijedett volt, mikor a vízben sippadoztak a lábai. Hát mi bűnösök hogyne félnénk, amidőn a hajónk olyan nagy habok

között fordult egyik oldaláról a másikra, mint az erdélyi nagy hegyek, némelykor azoknak a tetején mentünk el, némelykor pedig olyan nagy völgyben estünk, hogy már csak azt vártuk, hogy reánk omoljanak azok a vízhegyek; de mégis olyan emberségesek voltak, hogy többet nem adtak innunk, mintsem kellett volna.”

Mikes alapos megfigyelő, remek elbeszélő, rajong a fejdelemért, minden lényeges mozzanatot megörökít életéből. 217 darabra rúg leveleinek száma, az utolsó 1758 december 21-án keletkezett. Időzzünk még leghíresebb, 1720 május 28-ai, Rodostóban kelt leveléből, amelynek első mondata szólássá vált: „Mi már itt derék háztüzes emberek vagyunk, én úgy szeretem már Rodostót, hogy el nem felejthetem Zágont. De tréfa nélkül édes néném, itt igen szép kies helyt vagyunk. A város elég nagy és elég szép, a tengerparton lévő kies és tágas oldalon fekszik. Az is való, hogy Európának éppen a szélén vagyunk. Lóháton innét Konstantinápolyba két nap könnyen el lehet menni; tengeren pedig egy nap.”

*

Kármán József 1769-ben született Losoncon, Pesten és Bécsben jogot tanult, mint ügyvéd Pesten működött. De érdeklődése az irodalom felé tereltre. Megindította az *Uránia* c. folyóiratot, melyet bevallottan a tanultabb nőknek szánt. Alig 26 éves korában halt meg Losoncon, ahova az Uránia csődje miatt visszavonult. Emlékét a *Fanni hagyományai* c. levélregény őrzi irodalmunkban. Ez a kor divatjának megfelelően szentimentális történet, minden bizonnyal Goethe *Werther szerelme és halála*, (1774) c. világhírű levélregénye hatott rá, amely a szentimentalizmus mintapéldánya lett. Kármán hőse Fanni, aki a leveleket írja, sokat szenved durva atyjától, mostohájától, testvéreitől. Egy barátnőjénél találkozik egy fiatalemberrel, T-ai Józseffel, egymásba szeretnek, de a boldogság csak napokig tart, mert a világ rágalalmazni kezdi Fanni tiszta szerelmét, ami elszakítja egymástól a szerelmeseket. Fanni élete ezután a csendes hervadás, mígnem jön a megváltó halál. Kármán kisregényének éltető esztétikai ereje a rövid mondatokra épülő stílus természetessége, könnyed bája, választékossága, a hősnő árnyalt, egyénített lélektani ábrázolása. A regénynek volt felvilágosult társadalmi üzenete is: az igazi szerelmi érzés független a társadalmi rangtól, vagyoni helyzetétől.

„LXI levél:

Itt – a szívem mellett, itt rágja egy féreg... Érzem, mint mardossa azt... A halált én magammal hordom! – Szárazak szemeim, mint a mező az aszály idején! Orcám sárga, mint az érett kalász. Érelledöm én is a betakarításra. Lehullott testem, mint a megszedett szőlőtő. Közel van a lemetszés ideje. Légyen meg a te akaratod. [...]

LXIII

Utoljára teszem reád, titkaim meghittje, sorvadó kezeimet – és csak azért, hogy véle szóljak... Egyetlenem! midőn ezek a jegyzelékek kezeidbe jutnak, akkor már engem a híves föld takar... Bepecsételve hagyom neked azokat a könnyeket, amelyeket ide hullattam, ezeket a gyötrelmeket, amelyeket ide kiöntöttem... és néked hagyom azokat. Érted szenvedtem azokat... Nem szemrevetésül mondom azt! sírom széléről mondom, hogy

örömet szenvedtem. Azzal a gondolattal szállok le csendességem boltjába, hogy hív voltak... és ha az nem voltál - én megbocsátok... Ott, ahova én megyek, nincs haragtartás! Ott majd öszvetalálkozunk, és ott majd - bátran szerethetünk.”

*

Mikest és Kármánt – röviden bár – de tanítják a középiskolában. Justh Zsigmond (1863-1894) azonban az irodalomtörténet mostohája lett, pedig a maga korában elismert író volt, Reviczky Gyula, Feszty Árpád, Czóbel Minka, Szabolcska Mihály, Ambrus Zoltán, Mednyánszky László stb. megbecsült barátja. A felvidékről származó Békés megyei arisztokrata nagybirtokos volt, éveken át Párizsban élt, beutazta Nyugat-Európát, sőt Egyiptomot, Indiát, majd hazatérve a „magyar társadalmi test” boncolásába kezdett, így jutott el parasztsághoz. A magyar parasztábrázolás történetében kivételes hely illeti meg. Erről nemcsak novellái és *Gányó Julcsa*, illetve *Fuimus* c. regénye tanúskodik, hanem az is, hogy birtokán parasztszínházat tartott fenn évekig. „A néptől már igen sokat tanultam, sokat s újat. Úgy érzem, az ő nyugodt – mint mondani szoktak – turáni nyugalma biztos, erős alapunk nekünk.” – írja barátrjának, Czóbel István kultúrtörténésznek. Három híres regénye (az említetteken kívül *A pénz legendája*) közül az utóbbi íródott levélformában. Ez Belényessy Mini grófnő tragikusan végződő házasságának története „saját” előadásában. Most ebből idézzük azt a hangulatos részt, amely az arisztokrata fiatalok szórakozásába enged bepillantást: a szerelem kezdetén vagyunk:

„Piknik a budai hegyekben. Mint jegyesek. Igen szép látványosság volt. Leánytársaim (Pesten a kisasszonyok nem mennek férjhez) sárgák lettek az irigységtől, amint a kettőszázötvenezer forint évi jövedelem karján végig lépegettem a *Szép juhászné* termében. Az épület előtt a gyepen nagyon sok bolondságot követtünk el. Az urak zsákban versenyeztek, aztán labdáztunk. Végre mi leányok futottunk versenyt. Én lettem az első, mert szerencsém szárnyakat növesztett nekem. Azt hittem, repülök. Sándor aggodalmas arccal látott a hegyeknek futni. [...] Én az ezüst tálcát (ez volt a díj, Stefanie adta, hogy beszéljenek róla, néki ajándékoztam. Ő kezemet megcsókolta – ez volt az első kézcsók, amelyet életemben kaptam [...]) Erre elmentünk járni, elszöktünk tőlük. Ez pedig igen könnyelmű dolog volt, mondta mama, hátha az egész házasság valamiképp nem jó létre, ez a magányos séta nagyon kompromittálna. Mamának igaza volt, de – nekem is.”

Justh Zsigmond, bár nem nélkülözések következtében, tüdőbajban halt meg. *Párisi Napló* c. feljegyzéseit 1941-ben adták ki, akkor ismét divatba jött, egyesek szerint a *Napló* értékesebb, mint regényei. Az 1960-as években újra megjelentették regényeit, *Napló*-ját és levelezését, ekkor úgy tűnt, hogy életműve visszakerül a magyar irodalomtörténet vérkeringésébe. Sajnos, nem ez történt, csak kevesen olvassák, akárcsak Kármán regényét, pedig mindketten egy-egy halhatatlan irodalmi nőalakot teremtettek.

Stancsics Erzsébet: Földek

Fut velünk a vonat, homlokunkat az ablaküvegnek támasztva nézzük a tájat. Szívünk elfacsarodik a látványtól: decemberben lábon áll az elszenesedett napraforgó, a szárazságtól összetöpörödött kukorica. Fogalmunk sincs, mire lehetne még ezeket használni, ha valakinek eszébe jutna decemberben a földjét szemrevételezni. Ha akadna is, a bokáig érő talajvíztől legfeljebb gumicsizmában érne oda, géppel képtelenség rámenni a vízzel borított talajra. Így marad hát minden jövőre! De tavasszal már vetni kellene az újat, de hova? Mire? A lábon álló, halott kukoricára, vagy rothadó napraforgó közé?

A lepergett levelű nyárfák ágai megrezdülnek, ahogy elfut mellettük a vonat. Az érkező este keze végig simogatja a tájat, kopasz ágak karcolják a tejüveg ködöt. Hogy néz ki most ez a vidék? Hogy néz ki az egész ország földje? A napok most is szívósan, egyenként lebuknak a nyugati égen és helyettük újak jönnek keletről, és lassan, virágos szoknyáját újra földre terítené a természet. De hová? Még a hangok is fáradnak ebben a halott tájban. Őzek nem emelik fejüket a vonat után, nyulak sem futnak át a barázdák között. Csak bámuljuk keserűen a földeket.

Kik dolgozhattak itt régen, nagyszüleink korában? Munkát vetettek és munkát arattak. Közben a hűséges föld elvégezte a többi. Kalászba szökkentette a vetést, meg is érlelte és abból a régi vonatablakból talán úgy látszott, mintha a föld ingyen adna mindent. Talán azért nem becsülték meg azokat se, akik vele dolgoztak. Olyan volt, mint a levegő: van, hát van! Ingyen. De jaj, ha egyszer nem lesz!

Robog a vonat a földek mellett s szinte látjuk, ahogy ballagtak a régi szekerek a földnyomon, melyet a falu kerekei vájtak ki közöttük vágyból, munkából, szerelemből, hitványságból és végül út lett belőle. Az idők viszont nagyot változtak s az emberek összetévesztik, vagy meg sem értik a föld akarását. A suhanó vonat, az autók viszik a fényt és mögöttük könnyedén szaladnak az árnyékok. Lám, a mai emberek mennyire nem tudják megkülönböztetni, mi a világosság és mi a sötétség!

A földek mellett s a bekötőutakon mozdulatlanul álltak a jegenyék. Csak a régi, örökdő hallgatásuk maradt meg, elgondolkodtató, mintha mindent látnának és megjegyeznének az időben. Ma már alig néhány karcsú példány állong itt-ott, senki nem ültette őket. Amit elhordott a szél, magról kikelt és igyekszik ágaskodni gyönyörű magassága felé. Újabban nem is szabad jegenyét ültetni: azt mondja a törvény, hogy veszélyes fa, ha kidől, sok kárt tehet. Mi minden lett korunkban veszélyes, ami régen természetes velejárója, része volt az életnek! A föld művelésének vágya mindig összesodorta az embereket, fákat, életet és öröm támadt. Vagy bánat. De a szálak akkor is végtelenül peregték az idő orsójáról és nem szakadtak el soha. Föld és ember csak együtt ért valamit, mindig összetartozott.

Nézzük a sötét vízben elnyúló, kiégett tájat. Ezzel a földdel kellene már valamit tenni, mert így csak pang a féltörvények, fél-akarások félárnyékában. Régen kevesebb volt a törvény, több a megművelt, gazdag föld. Ma úgy vélik a vezetők, hogy fölösleges a földdel törődni, törvényből is jól lehet lakatni az embereket. Ezért mérik aranyárban a gyümölcsöt a kereskedők, mert nincs már, aki leszedje a fáról. Ott rohad el a gondozatlan fák alatt. Hiába az új, törvényes erőszak,

hiába minden, ha a gépből hiányzik a motor, a gumiból a levegő s az emberből a lélek! Csak a szavakkal való játék maradt a munka helyett, mely már hazugságnak is rossz.

Szemem előtt, mintha álomból lépnének elő, elvonulnak a régi földművelő emberek. Velük jönnek múltó életük apró örömei: távoli nevetés, szemérmes szerelem, a társnak: egy ló nyakának megsimogatása s egy elismerő tekintet a kutyára. Velük érkezik nehéz, dobbanó járásuk, meggondolt, ritkán ejtett szavaik súlya, az asszony keze nyoma egy ránc elsimításában. A nap pirosán hullott le megizzadt hátuk mögött, amikor munka után elindultak gyalog hazafelé.

Újra december közepe van, a harmadik évezredben is. Nézzük a tájat, a halott, magukra hagyott földeket. Nincs se ember, se élet rajta. A varjak is rég beköltöztek a városokba, csak a tél csendje jár az utakon s az éjszakába vesző szürkület. És talán az emlékezésben a hétköznapiok nehéz gyaloglása az idejükhöz felé...

Jahoda Sándor: Csirkepaprikás hangulat

- Most kiment a konyhába...
- Mindig ugyanaz...
- Paprikás csirke...
- ... nokedlival...
- ... és folyton a fenyegető kérdés...
- ... „ugye milyen finomat főztem...”
- ... amire csak egyetlen válasz lehetséges...
- ... „pompás...”
- ... „ha legközelebb jöttök, főzök nektek valami meglepetést...”
- ... ami természetesen paprikás csirke lesz...
- ... nokedlival...
- ... a folyton fenyegető kérdéssel...
- ... „*ugye* milyen finomat főztem...”
- ... amire csak egy válasz lehetséges...
- ... „pompás...”
- ... és a szokott fogadkozás...

- ... „ha legközelebb jöttök főzök nektek valami meglepetést...”
 - ... ami természetesen paprikás csirke lesz...
 - ... fúj!...
 - ... de még milyen fúj!...
 - ... te, valamit tettünk kéne már...
 - ... van is egy ötletem!...
 - ... ki veled!...

 - ... legközelebb mondjuk neki azt, hogy *vegetáriánusok* lettünk, úgyhogy rendkívül sajnáljuk, de...
 - ... amire halálosan meg fog sértődni...
 - ... persze, és nem fog többé a büdös életben meghívni minket...
 - ... hurrá!...
 - ... te, vigyázz, jön!...
 - Na, ízlik, mi? Ugye milyen finomat főztem?
 - **POMPÁS!!...**
 - **POMPÁS!!...**
 - Ugye? Kértek még? Ha legközelebb jöttök, főzök nektek valami meglepetést...
 - ...
 - ...
-

Jahoda Sándor: A beszélő

- Halló, kérem, hívják a rendőrséget!
- Jó napot kívánok, miben segíthetünk?
- Nem is! Inkább a TEK-t hívják, de azon nyomban, mert...
- De, uram, mi a baj?
- Hogy mi? Még kérdezi? Egy ember a Széll Kálmán téren beszél...
- Mit beszél?

- Hogy mit? Nem tudom, de hangos. Furcsán beszél... Talán...
- És miért kéri ehhez a rendőrség kiküldését?
- Nem a rendőrségét, hanem a TEK-eseket!
- Mire emlékszik? Mit mondott?
- Hát... ö... ugyebár... tiszta halandzsa... igen! Egyebek közt azt mondta, hogy: Menjünk innen, hol nem lehet / testvér a tett s az álom... Meg hasonló értelmetlenségeket...
- Versekből idéz?
- Hát, asszem...
- Jó. Akkor hívok egy járőr-kocsit és a mentőket.
- De siessenek, kérem! Az Isten szerelmére, siessenek!
- Jó, jó nyugodjon meg, hamarosan intézkedünk!
- Köszönöm, maga nem is tudja, hogy... a... Letette! Na, akkor én el is húzok gyorsan...
- Uram... ö... mit csinál maga itt?
- Állok egy száraz orgonabokor alatt. / Fölnézek rá és kivirágzik.
- Lesz szíves az iratait?
- Melled fénylik, mint az értelem.
- Mi? Kérem, ne molesztálja az itt jelenlévő hölgyeket!
- Ja, már szép kis tömeg gyűlt ide.
- Még egyszer kérem: adja ide az iratait!
- Esős időben / Ryokan, a szerzetes / sajnálja magát.
- Végre! Itt vannak a mentős bajtársak!
- Sziasztok? Mi a helyzet?
- Semmi, ez a bolond itt verseket idéz, vagy mi a túró.
- Nem adja ide az iratait, semmire nem reagál.
- Hm. Izé... uram! Velünk fáradna, esetleg, ha megkérem, szépen?
- Távolról nézem én e Gömböt, / helyet se kérve rajt', / hogy fejem lehajtsam. / Hógörgeteg, ragadj, röpíts a zivatarban!
- Nemrég még az esőről hadovált...
- Adjatok rá egy kényszerzubbonyt, aztán vigyétek oda, ahol az igazi helye van az ilyeneknek!
- Különös táj a lelked: nagy csapat / álarcos vendég jár táncolva benne; / lantot vernek, de köntösük alatt / a bolond szív mintha szomorú lenne.
- Na, adok én neked olyan köntöst, hogy belerohadsz!
- Te, te bolond szív, hahaha!

- Na, add rá... most! Húzd meg! Ez az!
- Megvan.
- A száját is tapasztd bel!
- Mivel?
- Ragasztócsíkkal.
- Így jó lesz?
- Tökéletes! Vihetjük!
- Kérem, oszoljanak, engedjék, hogy a beteget elszállítsák a mentős kollegák!
- Lelkem vígan mozogsz a fényben odafent / s mint jó úszó, aki a vízben szinte röppen, / kimondhatatlan és férfias, nagy örömben / tombolva hasítod a mély-mély végtelent.
- Te... ez...
- Ho... hogyan? Jó leragasztottuk?
- Tuti.
- Te... nem lehet, hogy...?
- Mi?
- Hogy ez valami szemét kis hasbeszélő?
- Mondasz valamit... Mit tegyünk?
- Hallod mit skandál a tömeg, miközben tapsol?... mint a...
- ENGEDJÉK EL! ENGEDJÉK EL!
- És mi lesz, ha...?
- Ezek itt meglincselnek...
- Mentőskollegák? Kihívjuk a Készenlétiseket?
- Inkább a TEK-eseket, de sürgősen ám!...
- Segítséééééé!...
- Segítséééééééééééé!...

Barna Róbert: Iróniában élek

Jaboda Sándornak

Iróniában élek
Itt király van,
meg lovak,
parasztok
és futók,

A futottak még
nem tudják, hogy
mindjárt
sakk,
matt

és
vége

Köves István: Szerelmünk csillaga

A férfi fölakasztotta magát,
amikor szakítottam a feleségével,
a gyerekek riadtak, nem értik az egészet,
az anyjuk tanácstalan, mit gyászoljon,
egyedül-maradt magát, a férjét, vagy engem,
töltötte a metszetkristály-talpas poharat,
ujjával konyakcsillagot rajzol az asztallapra,
szarvasagancsos előszobafogasukon
összehajtja magát halszálkamintás télikabátom.

Köves István: Sarki fény blues

Ezekben a buszvégállomási gyorsbüfékben
 (a kuszaszemű pultoslány a megmondhatója)
 nem szoktak életre szóló lávsztorik születni,
 de aki itt üldögél, mind reménykedik,
 hogy majd ma, ma biztosan, végre,
 pedig csak a remény hitegeti halványan,
 mint megtűrt csalán a virágoskert szélén.
 Aztán végül csak a nagy bűdös semmi.

Az esély törzshelye ez a vágykrimó, ahol
 (drogdíler nem akad az alkeszek között)
 minden ajtónyitás egy hátha, egy talán,
 minden ajtónyitás egy talán, egy hátha,
 s mindenki fejében türelmetlenül az jár,
 mekkora faszság, hogy nem lehet rágyújtani,
 ki kell somfordálni a füstért a hidegbe, hátra.
 De az élet itt egy idő után rendbe hozhatónak látszik.

Mint egy ósdi mozimese, úgy kezdődtünk
 (háttérre halkítva Brubeckék mérték az ötnegyedet),
 egy kalandfilm, aminek csak mi tudtuk a végét,
 betáncoltál abban a libbenő dugj-meg-szoknyádban,
 azzal a dugjon-meg-már-valaki csípőringásoddal,
 körülöttünk meg mintha levették volna a hangot,
 olyan romantika-párás lett a helység, ahol addig
 kérges-keményen könyököltünk a karcos jelenben.

Úgy ültél mellém, hogy mindenki lássa, ez már eldőlt
 (Ceglédetől egész a híres Salt Lake Cityig ment el a híre),
 csak az én szemembe néztél, úgy rendelted a konyakot,
 nem is beszéltünk, vad és vadász, cserkésztek egymást,
 tudtuk, a hajgumid majd ott marad emlékebe a párnán,
 fogkefed továbbáll veled a válltáskádban a pirulák közt,
 lesz befejezés, ENDE, vége-főcím és stáblista, ahogy illik.
 Egy dongó újra meg újra nekiröpült a koszos kirakatüvegnek.

Hallottam, láblógázva ágyam szélén mondd majd, szeretsz
 (közben ideges ujjakkal izzadtra kócolt hajadban babrálsz),
 ettől én elszomorodom, megint egy nő, aki nem tud szeretni,
 nem hogy engem, senkit, emlékszem a hidegrázós rajongásra,
 nem érzelmi katasztrófa, csak a feromonok tűzijátéka riogat,
 hiszen ahogy a múltunk, a jövőnk is alaposan el van cseszve,
 és most ha kimondjuk is a szót: szerelem, csak ajkbiggyesztve.
 Együtt kétszer olyan magányosak leszünk, mint külön-külön.

Húrok

Dull Ernő: Kulturális forradalom, védjegy: „Dohnányi”

Síppal-dobbal megnyílt a Dohnányi Központ, milyen remek, még egy zenekomplexum, a nagyközönség szolgálatára. Az új intézmény ráadásul a Magyar Rádió együtteseinek ad új otthont. A budapesti fül azonban kihegyesedik: miért kellett új otthon a Magyar Rádió együtteseinek? Mit szüntettek meg már megint?

A Magyar Rádió épületegyüttesét.

A Nemzeti Múzeum mögötti, úgynevezett Palotanegyed szélén közel kilencven éven át működő Magyar Rádió ingatlanainak és értékeinek teljes eltüntetését határozta el a kormány a Pázmány-projekt keretében, amely elhatározására senki – pláne nem a budapestiek – nem hatalmazták fel. A projekt elleni helyi tiltakozást félresöpörték. Az Orbán-rezsim nem tartotta értéknek a Békésy György – későbbi Nobel-díjasunk – és Münnich Aladár építész közös munkájaként 1932 és 1936 közt kialakított, legendás 6-os stúdiót sem. Fel sem merült, hogy azt használható állapotban adják át kliensüknek, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemnek, miközben a városnegyednyi ingatlant átjuttatják a részére.

A Magyar Rádió és Telefonhírmondó Rt. a Magyar Királyi Postával közösen kezdte építtetni a magyar technika kiemelkedő sikerét hirdető nagyzenekari stúdiót, amelynek felavatására 1935. május 14-én került sor. Békésy György két évi kutatással találta meg azon anyagokat, amelyek a magas hangokat kisebb mértékben nyelik el, mint a mély hangokat, egyszersmind a visszhangot megszüntetik. A leadás tökéletesítésére végül vattázott flanel- és ponyvakárpitokat alkalmazott, parafa hangfogókkal. Az akusztikát visszaadó technikai csúcsmínőséget a padlat alá lefektetett 15 ezer méternyi kábellel biztosították.

A megnyitása után a 6-os stúdió már Amerikában született magyar származású fiatalokat fogadott, elkápráztatva őket a rövidhullámú rádiózás csodájával. A Magyar Rádió Liszt-évének nyitóhangversenyét az Európai Rádiós Unió keretében 16 ország, 100-nál is több rádióállomása közvetítette innen. 1935 decemberében a 70 éves Lehár Ferenc itt vezényelte a **Víg özvegy**ének nyitányát. 1936-ban, a zenei főosztály megalakulása után a Magyar Rádió zenei együtteseinek otthonává vált. Mellesleg az 1938-as XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszuson Pacelli bíboros – a későbbi XII. Pius pápa – is innen tartotta meg kongresszusi záróbeszédét. 1943. január 1-jén Dohnányi Ernő itt alapította meg a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarát, a Rádiózenekart, a magyar klasszikus- és kortárszene őrangyalát. Hol is köszönthették volna Dohnányit 1943 júliusában hatvanhatodik születésnapján, ha nem itt?

A világháború alatt súlyosan megsérült 6-os stúdiót a Rádiózenekar tagjainak

közreműködésével építették újjá, tiszteletben tartva Münnich és Békésy terveit. 1952. januárban itt készült el az első stúdió-operafelvétel, Donizetti *Lammermuri Lució* jából. 1956. október 30-án a rádiós dolgozók itt alakították meg a Magyar Rádió Forradalmi Munkástanácsát és itt kezdte meg adását a Szabad Kossuth Rádió is, amely az 1956. október 23-án megfogalmazott követelések mellett mindvégig kitartott. (Érdemes tanulmányozni, mik is voltak ezek!) 1956. november 30-ig innen szerkesztették a műsorokat, ami a parlamenti stúdióból került adásba.

1957. május 19-én *Nyilvános sanszon est* et rendeztek a 6-os stúdióban, Tolnay Klári, Horváth Tivadar és Zsolnay Hédi közreműködésével. 1958. január 1-jén először közvetítettek innen gyermekműsort, *Halló, itt Budapest!* címmel. 1958. április 4-én megrendezték falai között az első társasjátékot *Menyasszonyok, vologények* címmel. 1959-ben nyilvános előadássorozat indult: a *Zenéről mindenkinek*. Lamberto Gardelli többször vezényel itt. A 60-as évekre az ország legnagyobb hangversenyterme lett. Közönségének a száma több millióra rúgott. 1961-1963 között fogadta a *Budapesti Zenei Hetek* neves külföldi vendégeit. 1961-ben döntöttek a stúdió megfiatalításáról, átépítéséről. 1968 szilveszterén a megújított stúdió 16 órányi produkcióval, 960 percnyi rádióműsorával a világtörténelem egyik leghosszabb szilveszteri műsorát produkálta, rejtvényekkel, játékokkal és helyszíni riportokkal megtűzdelve. 1969-ban a Magyar Rádió országos hegedűversenyének egyik helyszínéül szolgált. Itt készült el az első sztereófelvétel, Bartók *Concertó* ját játszotta az MRT szimfonikus zenekara Blum Tamás vezényletével.

1970. február 1-jén *Kossuth Rádió, Budapest!* címmel nyilvános vetélkedőt rendeztek a 6-os stúdióban a magyar rádió múltjáról és jelenéről, majd a 20 éves Rádió és Televízió kórusa is innen adta jubileumi kórushangversenyét, ugyanebben az évben a Magyar Rádió Országos Beethoven zongoraversenyét is itt bonyolították le, valamint az első önálló jazz előadást. 1982 decemberében Kodály születésének 100. évfordulóján egyszersmind a stúdió fennállásának 50-éves évfordulóját is megünnepelelék.

1990. február 5-én az Rádiós Unió keretében rendezett hangverseny csendült fel a 6-os stúdióban, amelyet 17 ország rádiója közvetített. A rendszerváltás idején a szabadság rádiójának szimbólumává vált. A szovjet csapatok kivonulásának a hírére Teller Ede fizikus, ígéretéhez híven hazatért, és Vásáry Tamással négykezes koncertet adott. Ennio Morricone itt rögzítette a *Sorstalanság* című film zenéjét. A felvételt követően az olasz mester kedvenc stúdiója lett, ahová 2020 júliusában bekövetkezett haláláig minden évben ellátogatott.

„A 6-os stúdió rádiózásunknak ugyanolyan jelképe, mint a lakihegyi szivarantenna – jelentette ki Ujházy László, a Magyar Rádió kiváló hangmérnöke. – Míg azonban az antenna inkább magához a musorszóráshoz kötődik, addig a 6-os a magyar zenekultúra egyik felbecsülhetetlen eszmei értéku szentélye.” 2016-ban a kormány az 56-os imázsfilmjében a 6-os stúdiót is megjelenítette, mint örökbecsű jelképet. Most tehát a rezsím – mint az a kulturális forradalmak során történni szokott – az esztelen károkozás során saját arculatába is csúnyán belefáragott – Dohnányi pedig forog a sírjában.

Nándi Mihály: Trabant

Balogh Máté harsonára és zongorára szerzett *Kelet-német autófantázia* című művében – az *Ars Nova* szerkesztője szerint legalábbis – a Trabant örökös önindító-problémáit, az IFA brummogását, valamint a Wartburg hangját karikírozza.

Néha jó, ha a szerkesztő bekapcsolódik a műmagyarázatba, ugyanis, bár a szerzeményben jelen van a – zeneszerző elődöktől szerencsésen átvett – humor, az, akinek volt Trabantja, nem igen ismerhet rá az orrba fojtott prüszkölés hangjára, amely egyre gyengül, megszűntével azután le is áll az automobil, lehet akkumulátort cserélni. De a Wartburg hangját sem adta vissza a muzsika, az IFÁ-ét pláne nem, viszont a zongoralüktetés a *Cápa* című filmből, a harsonaszóló pedig Ránki Görgy *Lúd-apó meséi*ből tetszett igen ismerősnek. Ez persze nem baj. Arnold Schönberg is Johann Strauss keringők áthangszerelésével kezdte élesíteni zeneszerzői oroszlánkörmeit. Csakhogy azokat nem szánta közlésre.

Itt viszont büszkén vállalt programzenei megnyilatkozásról van szó, az embernek óhatatlanul eszébe jut – Biztos Balognak is eszébe jutott – a programzene legnagyobb óriása, Vivaldi. Balogh elfuserált autóhangjaival szemben Vivaldi *Négy évszak*jának *Tavaszi* tételében megszólal a pacsirta. Ha Vivaldinak Trabantja lett volna, és történetesen arról akart volna zenét szerezni, akkor az arról szerzett concertójában vagy divertimentójában bizonyosan megszólal az, ami Balognak nem sikerült.

Vivaldinak azonban nem volt Trabantja – amint Balogh Máténak sem. De miért akart volna Vivaldi, ha már Trabantja nem volt, mondjuk, a kocsilóról zeneművet írni? Vivaldinak nem voltak előítéletei sem, csak tág zenei ismeretei és még annál is tágabb fantáziája, amikor Itáliából Bécsbe ment, hogy ott boldoguljon, erre épített, semmilyen politikai programmal nem készült, azt viszont nem vehette számításba, hogy megérkeztekor temetik a császárt, tehát rendszerváltás lesz.

Balogh Máté ellenben éppen az orbáni rendszerváltás politikai alaphangjára, a – nem orbáni rendszerekkel szembeni – cinizmusra rezonálva írta meg művét. Tiszta röhej, hogy ilyen autók voltak a kommunizmusban. És ebbe még bele is ültek? Tök gáz. Hát igen, a gázpedál néha beragadt, a fék nem fogott, a kormány egyik nap balra húzott, a másik nap jobbra, de igazán meg lehetett rajta tanulni a vezetést, hogy tudniillik csak a saját ügyességére számíthat az ember, semmilyen beépített készülék, fékrásegítő, kipörgésgátló, kanyarstabilizátor nem húzza ki a bajból.

Ha Balogh Máté negyven évvel ezelőtt lett volna húsz éves, neki is Trabantja lett volna, és boldog ifjúként tapasztalja meg a szabadság, a mobilitás élményét, és azt, milyen vágyakozással néznek az emberre azok, akiknek még ilyen tragacsra sem telik. Ha innen nézzük, a Trabant meseautó volt.

Szerzőnk 1990-ben született, éppen egy esztendővel a páneurópai piknik után. Én, ha olyan

tehetséges komponista lennék, mint B.M. – érdekes monogram –, a tárgyban inkább arról írnék, hogy 1989-ben, a páneurópai piknik után mint tolták át a kelet-német menekültek a megnyitott magyar határon a Trabantokat és Wartburgokat (IFÁ-kat nem) Ausztriába. Vagy arról, hogy mi, magyarok vágtuk át a vasfüggönyt.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marczius15.hu

Webmester: webmaster@marczius15.hu

www.marcziustizenotodike.hu - © 2010-2024 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!